

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Om de opbouw van Jeruzalems muren De doleantie in Voorthuizen

III

7. Op weg naar de „vrijmaking der kerk“

Van den Bergh is vooral bekend geworden — ook geliefd en gehaat! — door zijn strijd voor de reformatie der kerk in het einde der vorige eeuw. Een strijd waartoe ook de doleantie, het „afwerpen van het juk der synodale hiërarchie“, behoorde.

Voor velen is dat iets vreemds, iets onbegrijpelijks, dat een man als Van den Bergh zich met alle kracht in de kerkelijke strijd wierp, ja die zelfs als het noodzakelijkste en belangrijkste moment van zijn levensarbeid beschouwde. Ze vragen zich af: hoe is het in de wereld mogelijk, dat een man, die zo diep de verdorvenheid van het menselijke hart had doorschouwd, en die de vergiftiging, de verkanking van alle menselijke daden door de zonde zo door en door kende, zich zo druk kon maken over een kerkelijke organisatie? Juist in de strijd daarover mengt zich immers altijd zo heel veel van de mens en vooral van de zondige mens. Daarin manifesteert zich vooral ook onontkoombaar de menselijke hoogmoed. En dan de hoogmoed in zijn meest weerzinwekkende vorm, namelijk in zijn religieuze, zijn christelijke camouflage.

Hoe bestaat het, zo vragen zij zich af, dat een man, die zo bewogen werd door de nood van de mensen, ja, die ineenkroop bij het zien van de golven van velerlei ellende die over en door de mensheid heen stromen, zich gaat bezig houden met kerkelijke geschillen, twisten, troebelen, die zo dikwijls het slechtste van wat in een mens leeft naar boven woelen, broeders uiteenslaan en de eenheid van hen die Christus kocht met zijn bloed soms onherstelbaar verwoesten. Wat kan een man die speciaal het farizeïsme in zijn demonie tot op de bodem doorzag en het, met welk masker het zich ook had gecamoufleerd, altijd herkende, toch bezielen, dat hij zich gaat werpen, en dat nog wel met verterende ijver, in een bedrijf, dat altijd een samenknopsel is geweest, en ook steeds blijven zal, van heerszucht, schijnheiligheid, onwaarachtigheid, diplomatie, camouflage en bovenal van alle vormen van farizeïsme?

Wat men evenwel ook moge denken en vragen: het feit staat onwrikbaar vast: Van den Bergh is óók een strijder geweest voor kerkherstel, voor de reformatie der kerk. Hij is dat inderdaad vóór alles geweest. Hij was in de éérste plaats een man van de kerk: een belijder van haar zonde, een strijder tegen haar afval, een prediker van haar heil, een bidder voor haar bekering, een profeet in haar verwarring, een worstelaar voor haar reformatie, een priester te midden van haar ellende — ook een zanger van haar heerlijkheid.

***

Het is moeilijk, ja, feitelijk onmogelijk een duidelijke omschrijving te geven van het „kerkbegrip“ of de „kerkidee“ van Van den Bergh. Om de eenvoudige reden dat hij zoiets niet bezat! Men kan zelfs zeggen, dat het deze man van de kerk in al zijn werk in en voor de kerk niet om die kerk was te doen! Het ging hem namelijk altijd om de levende God. Om Gods récht. Om Gods genáde. Om Gods verordeningen voor heel het leven. Ook om die voor het kerkelijke. Van den Bergh zag God niet in de kerk maar de kerk in God. Hij kende geen kerk „an sich“. Laat staan zo iets als een „eigen kerk“. Hij kende alleen Jezus Christus en diens onvoorstelbaar heerlijk en ondoordringelijk verlosserswerk. Hij

zag Jezus Christus in de wereld bezig om haar te redden van haar zonde en uit haar nood. Daardoor groeide zo iets als een kerk. Heel de enorme, geleden kerkelijke activiteit van Van den Bergh kwam daarom ook niet op uit een of ander „kerkbesef“ of iets dergelijks. Neen, ze werd gedragen, geleid, beheerst, doorgloed door zijn diep, sterk, levend geloof in God en zijn Heer Jezus Christus. En, in onlosmakelijk verband daarmee door zijn diepe, evangelische deernis met een mensheid verloren in schuld. De strijd voor kerkherstel was zo voor hem van het begin tot het eind een moment van zijn geloof in God en zijn Heer Jezus Christus. Het was een worstelen voor de erkenning — in de eerste plaats door hem zelf — van Gods récht, het recht van zijn genáde, op heel de mensheid. Het was een zich met alles wat hij was en had dienstbaar maken aan de overwinning van Gods genade in allen die God tot zijn volk wilde maken. Men kan het paradoxaal zo zeggen: Van den Bergh diende in een diep en krachtig geloof, en daarom met volledige zelfovergave, Christus in diens worsteling om zich een gemeente te vergaderen en daarom sprak hij zo weinig over de kerk! Hij was vol van God en van Jezus Christus en maakte zich, in een radikale zelfverloochening, met alles wat hij was dienstbaar aan hun arbeid ter verlossing der wereld. Juist daarom heeft hij de kerk zo scherp gezien, heeft hij er zo veel om geleden en er ook zo veel voor mogen doen.

***

Omdat de kerk voor Van den Bergh zo voluit een zaak des geloofs en dus ook een gewetenszaak was, was zijn kerkelijke arbeid en strijd geheel en al verweven, ja, versmolten met het leven en de strijd van zijn geloof. Ze waren daar een integrerend wezenlijk bestanddeel van. Zoals wij reeds memoreerden beleefde hij de verpletterende slag van het heengaan van zijn pas even twintigjarige vrouw in innige eenheid met de grote nood van Christus' diep gevallen kerk. Het lijden der kerk en dat wat hem persoonlijk treft vloeien in hem in elkaar over en vormen voor hem een eenheid. Zo schrijft hij bij het heengaan van zijn vrouw zich te meer verbonden gevoelt aan de bruid van Christus, die ook door zijn schuld zo nameloos lijdt en dat zijn voortdurende gebed is: Doe wel aan Sion naar Uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem.

Als God in zijn genade Van den Bergh dieper inleedt in de wonderen van zijn barmhartigheid, raakt dat daarom ook direct zijn houding in, zijn liefde voor de kerk. Hij schreef b.v. in 1884: Ik persoonlijk mocht ook door des Heren vrije en nederbuigende ontferming allengs meer ervaren wat het is een verbrijzeld en verslagen hart te hebben, een levend lidmaat van Christus te worden, en Hem als de Here, mijn gerechtigheid te mogen liefhebben. — Gevolg hiervan was tevens, dat ik, na op de Oudejaarsavond bij Maleachi 3 : 6 — „Voorwaar, ik, de HERE ben niet veranderd en gij, kinderen van Jakob zijt niet verteerd“ — en op Nieuwjaar bij Openb. 21 : 5 — „En Hij die op de troon gezeten is, zeide: Zie Ik maak alle dingen nieuw“, — bepaald te zijn, mij niet slechts nauwer tegenover mijn gemeente verbonden acht, maar bijzonder de kerkelijke ellende en de verplichting om Christus als Koning in Zijn kerk te eren op mijn hart gebonden gevoel“. En dit zich op het hart gebonden gevoelen van de ellende der kerk en van de verplich-

UIT DE INHOUD:

Om de opbouw van Jeruzalems muren (III)	C. V.
Belijden en Belijdenis (V)	H. J. J.
Gevaarlijke theologie in Duitsland	J. M.
De actualiteit van Malthus	H. W. de J.
De Kerk of Christus	G. V.
Boekbespreking	J. v. d. H.
Kerknieuws	

ting om Christus als haar koning te eren resulteert vóór alles bij hem — evenals tot zijn grote vreugde bij vele anderen — in het besef dat er bij hem „veel meer solidariteit der schuld en medelijden met andere gemeenten moet zijn“.

Zo had de geloofservaring van Gods genade bij Van den Bergh dus onmiddellijk haar uitwerking in zijn houding ten opzichte van de kerk, haar ellende en nood. Maar ook omgekeerd beïnvloedt het bewogen leven der kerk onmiddellijk en krachtig het meer persoonlijke aspect van zijn geloofskennis. Als de kerk van Voorthuizen eindelijk het juk der hiërarchie heeft afgeworpen — dat geschiedde of 5 febr. 1886 — en aanvankelijk weer mag leven in de vrijheid met welke Christus haar had vrijgemaakt, ervaart hij daarin ook Gods genade voor zijn persoonlijk leven. En zo schrijft hij op zijn verjaardag — 25 februari — Voor mij was deze geboortedag tot bijzondere reden van dankbaarheid, omdat ik juist in de dagen van 5 febr. bijzondere geestelijke vrede en verandering des harten had mogen ondervinden, die mij de dierbaarheid van Christus en de liefelijkheid der Godzaligheid meer nog dan vroeger wellicht had doen ondervinden“.

***

Wanneer men zich verdiept in de geschriften van de mannen, die gedurende de laatste decennien der vorige eeuw in de strijd voor de vrijmaking der kerk van de synodale hiërarchie vooraan hebben gestaan bestudeert, bemerkt men al spoedig, dat daarin de kritiek op de kerkverwoestende bestuursvorm der toenmalige Ned. Herv. Kerk een dominerende plaats inneemt. De hiërarchie welke de kerk beheerste wordt in haar anti-schriftuurlijk, anti-christelijk, anti-kerkelijk karakter en tendens met felle kleuren getekend en met een keur van woorden verdoemd. De zonde en de ellende, welke in de kerk waren opgetreden worden vóór alles geweten aan het caesaropapistisch kerkregiment waarmee Koning Willem I ter onzaliger ure de Gereformeerde Kerken van ons Vaderland had gezegeerd. Dat kerkbestuur was er immers op voor ieder evidente wijze oorzaak van, dat met name de „moderneren“ met hun brutale Christus-verloochening de kerk waren binnengedrongen en daarin ten slotte zelfs aan de macht waren gekomen. Voorts worden rusteloos aanvallen gericht op die moderneren zelf en op alle andere richtingen en personen die niet onvoorwaardelijk bogen voor het gezag der Schrift en de leer der kerk ondermijnden of verwierpen.

Het is nu opvallend, dat in de geschriften van Van den Bergh die in deze kerkelijke strijd mee vooraan stond, zelfs zéér vooraan, de aksenten anders liggen, zelfs geheel anders.

Uiteraard heeft ook hij een scherp oog voor het goddeloze karakter der toenmalige kerk-

inrichting. Hij is er zich ter dege van bewust, dat die een krachtig en steeds voortwerkend apparaat is ter bevordering van het verworingsproces der kerk. En hij gruwet van iedere aantasting van het gezag van Gods Woord en van de verlossing door het bloed van Jezus Christus. Maar toch ligt hij zijn beschrijving van de kerkelijke ellende en haar oorzaken en evenzo bij zijn bestrijding daarvan het hoofdaksent niet op de ongereformeerde kerkelijke organisatie. Neen, naar Van den Bergh's heilige overtuiging moet de diepste oorzaak van het ontstellend verval der kerk van die dagen vóór alles gezocht worden in de zonden van het „trouwe” kerkvolk, in de ongerechtigheden van hen die zich gereformeerd noemen.

Met een diepe liefde voelde Van den Bergh zich verbonden aan het gereformeerde kerkvolk, dat onwrikbaar vasthield aan de leer der vaderen, zonder meer boog voor het woord van God en van geen enkel compromis met modernistische of ethische opvattingen wilde weten. Maar Van den Bergh's liefde tot dit volk was Geestelijk en daarom scherpzinnig en zo zag hij welk een wereld van zonden er in dat volk leefde! Zonden, die naar zijn vaste overtuiging nóg meer dan een valse kerkinrichting en de gevolgen daarvan het verval in de kerk hadden gebracht en Gods toorn tegen haar gaande maakten.

* * *

Wat Van den Bergh dan zag?

Hij spreekt er telkens over en met grote ernst en diepe zorg.

Er leeft in de gezinnen van de „ware kerken”, van het „vrome volk”, dikwijls wel een traditionele, vaak ook fanatiek in stand gehouden godsdienstigheid, maar zo zelden de tere vreze des HEREN. Weinig vaders zijn voor hun kinderen voorbeelden van godzaligheid. Wat is het aantal moeders dat haar kinderen persoonlijk tot de Heiland brengt klein. Is het ook niet zo, dat het dagelijkse lezen en overdenken van het Woord des Heren en vooral het echte leven daaruit zeldzaam is? Wat is daarbij het gebedsleven niet dikwijls arm en schraal! Wordt dat niet dagelijks in een paar minuten afgedaan? De jeugd is voorts vaak tuchteloos. Er heerst onder de jongeren der gemeente veel bandeloosheid en wereldsgezindheid. Wat leeft er juist in het „vrome” volk niet dikwijls een angstwekkende gehechtheid aan, ja, afgoderij met het geld en het goed van deze wereld. Vaak is men ook slordig ten aanzien van het maken van schulden en het betalen ervan. Hoeveel onreinheid, grofheid, vulgariteit, zouteloosheid kenmerken de onderlinge gesprekken! Hoe onzuiver is in vele gevallen de omgang tussen jongens en meisjes. Wat wordt er ontzettend veel gepraat, geroddeld, ja, gelasterd over de medemens, ook over de broeders en zusters van de Here. Om allerlei futiele redenen ontstaan conflicten, twisten, veten, die jarenlang kunnen voortduren en als een kanker het eigen leven der betrokkenen maar tegelijk ook dat der gemeente verwoesten. Zeker er is „trouw” aan „de waarheid”. En men moet niets, niets hebben van afwijking van „de leer”. Men gaat daar zelfs fel tegen te keer. Maar deze „trouw” is vaak een schild waarachter zich een menigte van duistere zonden verbergt en een in de grond door en door werelds leven wordt geleefd?

Van den Bergh heeft het gezien en er tegen gepreekt met niets ontziende ernst, dat heel de reeks van ongerechtigheden waartegen Paulus in zijn brieven aan de jonge gemeenten reeds te keer ging ook in de orthodoxe kerken van zijn dagen welig tierden: twist, naijver, afgunst, nijd, veten, opvliedigheid, uitbarstingen van woede, achterklap, ruzie, laster, verwaandheid, wanordelijkheid, partijzucht, tweedracht, scheuringen, drinkgelagen — stiekem! — braspertijen — als men er de kans voor krijgt — enz. enz.

Dit alles heeft Van den Bergh gezien in de gemeenten Gods en hij heeft er nameloos onder geleden en er in grote vrees mee geworsteld voor zijn God. Ach, zo verzuchtte hij: men wil wel het Woord horen. Maar de afgoden wegdoen — dat doet men niet. Maar men moet het goed weten: „het gebed van de goddeloze”, d.i. van de man, die meer op zijn afgoden vertrouwt dan op God „is de Here een gruwel”. God wendt zich alleen tot „het gebed desgenen die gans ontbloot is”. „Het „Christenvolk” — zo verklaarde hij eens — „zal, dunkt me, heel wat vernedering, vervolging, verlatenheid moeten ondergaan,

voordat 't weder tot zich zelf komt en als voor drie honderd jaar wonderen verricht”.

* * *

Maar Van den Bergh peilde de zonde en de ellende van de „trouwe” kerken en het „vrome” volk nog dieper.

Er is, zo predikte hij, vooral één zonde in de kerk die haar zeer zeker ook weerzinwekkend maakt in de ogen van de wereld, maar tegelijk ook, en dat is duizend maal erger, boven alle ander kwaad tegen haar de toorn des HEREN doet ontbranden. Het is de zonde die al het reeds genoemde kwaad omvat, althans omvatten kan, maar daaraan een veel dieper dimensie, een nog veel gruwelijker karakter verleent. Het is de zonde van het farizeïsme, een ongerechtigheid die alleen in Gods kerk kan voorkomen en die, zoals Van den Bergh eens zei, een van „Satans liefste netten” is om Gods volk te verstrikken.

Dit farizeïsme is naar zijn diepste wezen de eerzonde der mensheid, namelijk de **zelfzucht**, de **hoogmoed**. Maar dan die hoogmoed, zoals ze zich camoufleert met de dienst van God en van Jezus Christus.

De farizeër is namelijk de man, die achter het masker van de vreze des HEREN, een leven van Gods geboden, een veelal fanatiek handhaven van het woord en de waarheid van God, een veelomvattend en met alle kracht uitgevoerde activiteit voor kerk en koninkrijk Gods — dikwijls zonder het zelf te vermoeden — ongebroken voor God staat en zichzelf verheft op wat hij is, op wat hij heeft, op wat hij doet.

De farizeër is de man, die leeft in het huis van zijn Vader, ontzaglijk veel van hem afweet, maar Hem toch nooit heeft gekend. Het is de man, die altijd ijverig bezig is in de wereld van zijn Vader, maar die nog nooit in liefde heeft gediend. Het is de man, die nog nooit echt werd stukgeslagen door het oordeel van God over zijn ongerechtigheid en daarom ook nooit heeft verstaan wat genade is. De farizeër is bovendien de mens, die vanuit zijn vermeende hoogheid neerziet op alle medechristenen, die niet precies zo zijn en

denken als hij, en die ze nu in eigengereide zelfverzekerdheid meedogenloos neerslaat met de schorpioenen van zijn hooghartige, bittere en giftige kritiek. De farizeër is vanwege dit alles een man die verder van God af leeft dan een keiharde atheïst of een primitieve hottentot.

Het meest karakteristieke van een farizeër is dat hij optreedt als een strijder voor het recht van God als een man, die zonder enig compromis de antithese handhaaft, maar eigen zonde niet echt kent, geen besef heeft van de solidariteit in zonde en schuld met heel de christenheid — ook de afvallige! — ja met heel de wereld, en daarom en zo ook vreemd is aan die wonderlijke alomvattende barmhartigheid welke alleen ontvangen en gekend wordt in de gemeenschap met het lijden, het sterven, de opstanding van onze Heer Jezus Christus.

Het farizeïsme heeft alsoo de schijn van het goede, maar houdt in feite krampachtig vast aan het kwade. In de greep daarvan wordt zelfs ook het goede waar men nog weet van heeft aangewend tot zelfhandhaving. Achter dat kennen van het goede verbergt zich evenwel de onwil om het te doen. Het farizeïsme is daarom een demonische zonde. Het is de zonde die leidde tot het meest verbijsterende gebeuren in deze wereld. Namelijk het op grond van Gods wet, en in de zekerheid van Gods hulp en ter verhoging van Gods eer, vermoorden van Gods eigen Zoon, de enige Verlosser der wereld.

Tegen dit farizeïsme heeft Van den Bergh gestreden met aangrijpende ernst, met weergalozende kracht. Het stond voor hem vast — hij zag het want hij kende het farizeïsme in eigen hart! — dat dit kwaad zich in angstwekkende omvang had genesteld in de „ware kerken en in het hart van het „trouwe volk” van God. Hij was er diep van overtuigd, dat dit farizeïsme de door God meest verfoeide zonde was in het leven der zijnen en daarom ook de grootste bedreiging, het grootste gevaar was voor kerken die streden voor het recht des HEREN.

(Ongecorrigeerd)

C. V.

Belijden en Belijdenis

V

We hebben in een vorig artikel opgemerkt, dat we in het gebruik van het woord „belijden” in de Heilige Schrift twee groepen kunnen onderscheiden. In vele teksten, zowel van het Oude- als van het Nieuwe Testament, is sprake van het belijden van zonden voor God en mensen. Daarover hebben we totnogtoe hoofdzakelijk gesproken. Een tweede groep teksten spreekt van het belijden van God en van Jezus Christus voor de mensen. Daarover willen we het nu hebben. Daarbij zullen we ons beperken tot het N.T. Daar het woord „belijden” in het O.T. zelden met de naam des HEREN wordt verbonden. Het spreekt vanzelf, dat de vromen van de oude bedeling in God geloofd hebben en dat zij hun geloof hebben beleden. Maar het woord „belijden” komt in dit verband zelden voor.

In het N.T. betekent „belijden”: publiek voor zijn geloof uitkomen, Jezus Christus als Heer erkennen, voor Hem uitkomen, lovend van Hem getuigen. In de bekende uitzendingsrede van Math. 10 zegt de Here Christus tot zijn discipelen: „Een ieder dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal ook Ik belijden voor mijn Vader, die in de hemelen is; maar alwie Mij verloochenen zal voor de mensen, die zal ook Ik verloochenen voor mijn Vader, die in de hemelen is”. Als Paulus voor de stadhouder Felix zich verantwoordt, dan zegt hij: „Maar dit beken ik, dat ik de God der vaderen alzó dien, gelovende alles wat in de Wet en de Profeten geschreven is”. Hand. 24 : 14.

De kern van de geloofsbelijdenis is, dat Jezus Christus de Zoon van God is en de Heer der Kerk, ja van alle dingen. In de bekende belijdenis van Petrus komt het woord „belijden” niet voor, maar hij spreekt daar uit, wat de pit en het merg van alle belijden is: „Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God!” Matth. 16 : 16. Aan die belijdenis hangt de zaligheid. De Here Jezus zegt immers tot Petrus: „Zalig zijt gij, Simon Barjona, want vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar mijn Vader, die

in de hemelen is”. Geheel in overeenstemming daarmee schrijft Paulus in Rom. 10 : 9: „Indien gij met uw mond belijdt, dat Jezus Heer is, en met uw hart gelooft, dat God Hem uit de doden heeft opgewekt, zult gij behouden worden; want met het hart gelooft men tot gerechtigheid en met de mond belijdt men tot behoudenis”.

Of men in de dagen der apostelen reeds een soort formule kende, waarin het geloof werd beleden is niet met zekerheid te zeggen. Maar zakelijk kwam de inhoud der belijdenis in elk geval hierop neer, dat de Here Jezus erkend werd als de Zoon van God en aller schepselen Heer. In Fil. 2 schrijft Paulus immers: „Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en Hem de naam boven alle naam gegeven, opdat in de naam van Jezus zich alle knie zou buigen van hen, die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden: Jezus Christus is Here, tot eer van God, de Vader”.

Men zou het merkwaardig kunnen vinden, dat er weinig of geen sprake is van het belijden van de naam van God. Maar zo vreemd is dit toch niet. Want wie de naam van Jezus Christus als de Zoon van God belijdt, belijdt daarmee ook de naam van Hem, die de Zoon gezonden heeft. Want Hij en de Vader zijn één. Wie de Zoon belijdt, belijdt ook de Vader. Dit verklaart Johannes uitdrukkelijk: „Wie is de leugenaar dan wie loochent, dat Jezus de Christus is? Dit is de antichrist, die de Vader en de Zoon loochent. Een ieder, die de Zoon loochent, heeft ook de Vader niet. Wie de Zoon belijdt, heeft ook de Vader”. I Joh. 2 : 23. De Vader heeft zich geopenbaard in Jezus Christus, zijn Zoon. Wie in Christus gelooft, gelooft in de Vader en wie Christus belijdt spreekt uit, dat hij gelooft in de Vader, die Hem gezonden heeft.

* * *

De belijdenis met de mond komt voort uit het geloof van het hart. Een bekend gezegde luidt: Waar het hart vol van is, vloeit de mond van over. Als iemand is gegrepen door het Evangelie en van harte gelooft, dat Jezus

Christus zijn Heiland of Verlosser is, hoe zou hij dan kunnen zwijgen in alle talen? Er is wel eens tegen mij gezegd, dat men toch zeer wel kon geloven zonder daarvoor uit te komen. Ik zeg niet, dat het niet kan, maar dan is het toch wel een geloof van bedenkelijke zwakte. We lezen in Joh. 12 : 42: „En toch geloofden zelfs uit de oversten velen in Hem, maar ter wille van de Farizeeën kwamen zij er niet voor uit, om niet uit de synagoge te worden gebannen; want zij waren gesteld op de eer der mensen, meer dan op de eer van God”.

Er staat dat sommige oversten geloofden en dat moeten wij maar laten staan. Dat zij geloofden was goed, maar dat zij bang waren uit de synagoge geworpen te worden en dat dat zij meer beefden voor mensen dan voor God, dat was toch stellig niet goed. Ook zij zullen hebben moeten kiezen of delen: Geloven in de Here Jezus, maar dan ook voor Hem uitkomen. Of kiezen voor de synagoge en voor de eer der mensen. Maar dat is dan uitgelopen op verloochening van Jezus Christus. Wie oprecht gelooft in Jezus, de Here, kan op de duur niet laten zijn Naam ook te belijden. Een geloof dat niet spreekt sterft weg.

* * *

Het is te vrezen, dat er van het belijden van de naam van Christus veel te weinig terecht komt. En dat kan toch alleen daarvan komen, dat er aan het geloof veel ontbreekt. In m'n pastorale praktijk heb ik gemerkt, dat veel ouders trouw naar de kerk gaan, hun kinderen naar de christelijke school sturen, hen trouw de catechisaties doen bezoeken, terwijl in hun gezinnen met geen woord ooit van God of van de Here Jezus wordt gesproken. Ik heb gemerkt dat men het „benauwd” vond als bij bepaalde gelegenheden de naam van Jezus wél genoemd werd. Men vond dat vreemd en wilde het gesprek zo gauw mogelijk op ander, minder gevaarlijk terrein overbrengen. Als men zo in eigen omgeving zich reeds schaamt voor de naam des Heren, hoe zal men er dan toe komen om de naam van Christus te belijden in het midden van de wereld? We hoeven ons geen illusies maken, dat daar door leden van zulke gezinnen veel van terecht komt!

Er wordt steen en been geklaagd over het gebrek aan werfkracht van de kerk. Er is reden tot klacht denk ik. Maar zou dat gebrek aan werfkracht van de kerk niet daaraan liggen, dat de leden van de kerk zich in het gewone dagelijkse leven schamen om de naam van Christus te belijden?

Indertijd sprak ik eens met een jongeman, die een week of zes als soldaat in dienst was. Hij vond het in de kazerne een rotzooi. Hij merkte niet, dat er christenen waren onder de kamergenoten. Er werd gevloekt en gespot en vuile taal bebezigd en vrijwel niemand kwam daartegen op. Toen ik verwonderd vroeg of er dan niemand was, die voor zijn geloof uitkwam, antwoordde hij: „Ja, er is één jongen, die schaamt zich niet. Hij bidt en hij komt er tegen op als er gevloekt wordt en hij gedraagt zich als een christen”.

Toen ik hem daarop vroeg of hij zelf dit alles dan niet deed antwoordde hij, dat daar niet van kwam. Hij erkende, dat het niet goed was en dat het anders moest en dat hij respect had voor die éne jongen. Maar hij vond het nogal moeilijk om tegen een algemene geest in te gaan. Ik vraag mij af of het met veel soldaten uit christelijke gezinnen in de kazerne niet gaat als met deze jongeman.

* * *

Trouwens niet alleen in de kazerne gaat het zo. Ik heb eens ergens de klacht gelezen, dat veel emigranten in het vreemde land en in de vreemde omgeving voor de kerk verloren gaan. Niet alleen voor de vrijgemaakte kerk, maar voor elke kerk. Ze zijn zo maar in de wereld verdwenen. In een beschermde omgeving van gezin en dorp blijven ze meelopen, leggen mogelijk wel belijdenis van hun geloof af en heten meelevende christenen te zijn. Maar buiten de omheining van gezin en dorp en christenheid blijkt, dat ze eigenlijk geen geloof hadden. Anders zou het in den vreemde toch niet zomaar verdwenen zijn?

We leven in een tijd, dat de kerk niet werft maar verliest. In plaats van dat de kerk de wereld veroverd, wordt zij door de wereld ingepalmd. Aan het slot van een bekende

gelijkenis heeft de Here Jezus gevraagd: „Doch, als de Zoon des mensen komt, zal Hij dan het geloof vinden op aarde?” Luk. 18 : 8. We mogen ons wel afvragen of de Zoon des mensen als hij nu kwam bij ons het geloof zou vinden. Dát geloof, dat bij dagen en bij nachten God in het gebed zoekt en alles van Hem verwacht. Dát geloof, dat zich sterkt in God, maar zich dan ook openbaart in de belijdenis voor de mensen.

Als we lezen in Handelingen van de snelle verbreiding van het Evangelie over het rondver-aarde dan vragen wij ons met verwondering af hoe dat mogelijk was. Dat was mogelijk door de krachtige werking van Gods Geest zal iemand zeggen. Dat is recht gesproken. Maar hoe werkte die Geest krachtig? Door de harten van hen die geloofden en door de monden van hen die Gods naam beleden!

We moeten niet zeggen, dat de Geest des HEREN in onze dagen niet krachtig meer is of werkt. Dan zouden we de blaam voor het verval van de kerk op Hem werpen. En dat is goddeloos. Het Evangelie heeft in de dagen der apostelen de wereld veroverd door het belijden van gewone mannen en vrouwen, die zich voor het Evangelie niet schaamden. Soldaten in het leger en arbeiders op het karwei en kooplieden bij hun handel geloofden met het hart en beleden daarom met de mond, dat Jezus Christus de Redder der wereld was. Hen heeft de Here gebruikt voor de stichting

der kerk. Hij wil ons nog gebruiken voor de bewaring en vermeerdering der kerk. Of dacht u dat de HERE dat niet wil?

Als ik me niet vergis zijn we veel meer uit op de bewaring van de kerk dan op de vermeerdering. We laten de wereld wereld en zijn al blij als wij onderling „het zaakje bij mekaar houden”. Ik vrees dat wij veel meer naar binnen gekeerd dan naar buiten gericht zijn. We schermen ons af tegen de wereld en zijn er wel op bedacht, dat geen wereldinvloeden in ons midden doordringen. Dat is volgens Jakobus (2 : 17).

Maar zijn we er ook op bedacht, dat onze invloed op de wereld uitgaat? Zorgen we er voor, dat ons geloof „luidbaar” wordt in de wereld door onze belijdenis? Door ons uitkomen voor de Here en door ons opkomen voor zijn Naam? Ik bedoel niet door gemeenschappelijke, kerkelijke actie van evangelisatie in enige vorm, maar ik bedoel door ons persoonlijk belijden van ons geloof in Jezus Christus waar het pas geeft?

Als daar niets van komt dan helpt ons een kostelijke belijdenis op papier geen zier. Dan helpt ook ons roemen in die belijdenis niet. Ook hier geldt het woord van de Here Jezus: „Niet een ieder, die tot Mij zegt: Here, Here, zal het Koninkrijk der hemelen binnengaan, maar wie doet de wil mijns Vaders, die in de melen is”. Matth. 7 : 2 1.

(Ongecorrigeerd)

H. J. Jager.

Gevaarlijke theologie in Duitsland¹⁾

I

Waar zijn wij terechtgekomen in het land van de reformatie? Dit is de vraag die pastor Wilhelm Busch stelt in „Licht und Leben” van september 1961²⁾ Pastor Busch vertelt van een troosteloze kerkdienst, die hij en zijn vrouw in de zomervakantie van 1960 meemaakten, een zondag in Zürich. In de krant hadden zij gelezen, dat een beroemd professor in de theologie, in één van de grote kerken zou voorgaan. „Wij verheugden ons erop — schrijft hij — een kostelijke preek te horen. Het kerkgebouw was helemaal gevuld. Mevrouw Busch had een notitieboekje bij de hand om belangrijke gedachten te noteren”.

Toen kwam de preek. De tekst is dominee Busch na een jaar vergeten. Doet er niet toe. Die speelde geen rol in de preek. Want de prediker wilde de mensen deze zondag duidelijk maken, dat men de Bijbel niet woordelijk mocht nemen. Als voorbeeld noemde hij het woord uit Leviticus, dat vrouwen geen mannenkleden mogen dragen. „Wat zullen onze ski-klienten daarvan zeggen?” vroeg hij lachend. Een gemompel van goedkeuring ging door de kerk. Ach deze burgerlieden waren het er zo van harte mee eens. Waarschijnlijk las haast niemand van hen de Bijbel. En nu werd men in deze gewoonte gesterkt door de beroemde theoloog.

„Ik vergeet niet — zo gaat Busch verder — met welk een teleurstelling mijn vrouw na tien minuten zachtjes haar notitieboekje in haar handtasje borg. Neen, het was de moeite niet waard deze armzalige boodschap vast te leggen”.

„Ik kon wel huilen. Daar zaten nu een paar honderd mensen. Was het niet een schone gelegenheid deze mensen de heerlijkheid van de Schrift te laten zien? En hen aan te sporen de Bijbel te onderzoeken?”

Toen we de kerk verlieten was het mij duidelijk: zo is nu de situatie in de evangelische kerk. De dominees ontnemen de christenen het vertrouwen in het Woord Gods. En ze menen dat ze dit doende iets belangrijks gedaan hebben”.

Als tweede voorbeeld vertelt hij over een ervaring, opgedaan bij evangelisatiewerk in een van de grote steden in het industriegebied aan de Ruhr. Twee knapen van ongeveer 18 jaar waren tot een levend geloof gekomen. Zij waren een bewijs van hetgeen we geloven, dat de Heilige Geest **Zelf** het geloof werkt. Beide waren grote-stadstypen, die bepaald niet behoorden tot de keurige, burgerlijke jongelui, die gewend zijn naar kerk, catechisatie, en vereniging te gaan. De Here Jezus had ze getrokken. En ze namen nu actief deel aan het evangelisatiewerk.

Zij vertelden mij op zekere dag, dat ze met een dominee in gesprek geweest waren. „Die had echter komische opvattingen!” zei de een

met een grijns. „Komische opvattingen?” vroeg ik. „Hoe zo?” „Nou ja — ik bedoel, voor een dominee. Hij vroeg ons, of wij werkelijk geloofden wat in de Bijbel stond. „Natuurlijk”, hebben wij gezegd. Toen glimlachte hij en zei: „Dat is toch dwaasheid! In de Bijbel staat een heleboel dat er niet in behoort. Bijvoorbeeld het Hooglied. En de wraakpsalmen. En de geschiedenis van de schepping is toch een Joodse legende. De geschiedenis van Jona ook. De geschiedenis van de opstanding van Jezus stond vol tegenstrijdigheden...”

Als dat geen komische opvattingen zijn voor een dominee!”

„Mijn hart was bedroefd en vertoornd”, aldus pastor Busch. „Daar is nu het wonder gebeurd, dat twee zulke knapen in Jezus hun Heer en Heiland gevonden hebben. Sinds hun bekering lezen zij — zoals ik hen geadviseerd had — elke dag in Gods Woord. In plaats dat deze dominee nu deze jongens heeft bemoeid en het Woord Gods heeft geprezen, ondergraaft hij bij hen het vertrouwen in de Bijbel. (Dat het hem niet gelukte is niet zijn verdienste!)”

De bedoeling van beide verhalen is, duidelijk te maken, dat hetgeen aan de universiteiten plaats vindt, de christenheid zeer concreet aangaat en aantast. Pastor Busch meent, dat het niet onze taak is om in het leven van de theologische faculteiten in te grijpen, maar dat wij niet meer kunnen zwijgen, als onze gemeentes — evenals in de tijd van de Duitse Christen in 1934 en daarna — in verwarring worden gebracht doordat men haar het fundament van het Woord afhandig wil maken.

Hij maakt een vergelijking met de tijd van de Nazi's in Duitsland. In 1934 waren de Nazi's in Duitsland in de eerste roes van hun „machtsovername”. Ook de kerk moest „gelijgeschakeld” worden. Toen kwam de tegenstand van de belijdeniskerk — die „Bekennende Kirche”. Ik was naar Frankfurt aan de Main gereisd om daar voor een vergadering van mensen van de „Bekennniskirche” te spreken. Tevoren ontmoette ik een paar oude bekenden. Zij waren vol van de „nieuwe tijd”. En zij wierpen mij voor: jullie van de belijdeniskerk bent conservatief. Jullie hebt de nieuwe tijd niet begrepen. Het was ellendig voor mij.

Maar de vrienden gingen toch mee naar de vergadering. Daar toonde ik in mijn lezing aan, hoe deze nieuwe kerk van de „Deutsche Christen” het fundament ondermijnde namelijk de Bijbel. Ik wees aan hoe met het Oude Testament werd afgerekend als een „joods legendenboek”; hoe alle plaatsen in de Brief aan de Romeinen, die van de verlorenheid van de mens spreken, geschrapt werden; ja, hoe alle brieven van Paulus uit de Bijbel

weggedaan werden, en men slechts een vrij geconstrueerde „germaanse” Christus overhield. Ik sloot met het lied:

Wenn dein Wort nicht mehr soll gelten,
Worauf soll der Glaube ruhn?
Mir ist nicht um tausend Welten,
Aber um dein Wort zu tun.

Onmiddellijk na de vergadering stormden mijn vrienden op mij af. Dit willen we niet. Dit hebben we niet gezien. Je hebt volkomen gelijk. Nu is het tijd voor de „Status confessionis”. Nu is de tijd gekomen om ons geloof te belijden. Zo ging het in 1934.

Ik had in 1945 niet kunnen dromen, dat wij in Duitsland in 1961 opnieuw in een gelijke situatie zouden verkeren. Nu is het zover. Het moment is gekomen voor de gelovige christenen, om op te staan en de autoriteit van het Woord Gods te belijden. Status confessionis!

De aanval komt dit keer niet van buiten af, maar van binnenuit. Uit de kerk zelf. Aan theologische faculteiten van universiteiten wordt een ondragelijke bijbelkritiek bedreven. Natuurlijk niet door alle professoren in de theologie, maar door sommige zeer invloedrijke hoogleraren.

Juist de lieden met een grenzeloze bijbelkritiek hebben een ongehoorde invloed op de jongere theologen-generatie. En deze jonge theologen staan straks als predikers en leraars van de kerk in de gemeenten. En dan brengen zij met hun „valse” geleerdheid de harten in verwarring.

Deze verhalen illustreren beter dan een betoog de verderfelijke invloed die van de neo-modernistische leringen omtrent de heilige Schrift, uitgeoefend wordt op de gemeente. In de grond dezelfde verderfelijke invloed die in de negentiende eeuw van de toenmalige

moderne theologie uitging. Hoe heeft in de negentiende eeuw de moderne theologie allereerste in Nederland de kerk afgebroken! In Noord-Holland, in Friesland. In Groningen en Drente. In Zeeland. Ik herinner me hoe ik in m'n eerste gemeente in Zeeland oude mensen gesproken heb, die nog lidmaat waren van de Hervormde gemeente, hoewel ze nooit in de kerk kwamen, en die mij vertelden hoe zij in hun jeugd op de catechisatie van de dominee hadden geleerd, dat de Bijbel een boek vol leugens, legenden en tegenstrijdigheden was. Zij trokken de konsekwentie uit dit onderwijs. Zij zeiden: waarom gaan luisteren naar verhalen uit een onbetrouwbaar oud boek? Waarom luisteren naar een dominee, die zelf weet, dat niet waar is wat hij uit dit oude boek voorleest?

Geen wonder, dat sommige mensen in Duitsland verontrust worden. Pfarrer dr Gerhard Bergmann en Pfarrer Paul Deitenbech hebben in maart 1961 als drukwerk 'n missieve gezonden aan alle evangelische predikanten in de Westduitse Bondsrepubliek, in welk stuk zij duidelijk stelling nemen tegen een artikel van de theoloog Zahrnt in het „Sonntagsblatt”. In dit artikel in een blad, dat in een grote oplaag verschijnt, was bestreden dat Jezus de zoon van God is; voorts zijn opstanding, zijn hemelvaart, en zijn wederkomst.

Volgende keer hopen wij over deze missieve een en ander mee te delen.

J. Meester.

1) Over dit thema schreven wij in no 18 en no 19 van deze jaargang „Wat blijft er van Schriftgeloof over?” en „Is dit nog „theologie?”” (d.d. 18 aug. en 25 aug.).

2) Wij kregen kennis van dit artikel via „Der feste Grund” - november 1961.

De actualiteit van Malthus

Twee jaar geleden schatten de demografen van de Verenigde Naties dat India dit jaar 412 miljoen mensen zou tellen. Hun schatting voor 1971 was 469 miljoen. Maar de volkstelling die de Indische regering dit voorjaar liet houden wees uit dat de huidige bevolking 438 miljoen groot is. En, uitgaande van de huidige groei zal de vermoedelijke omvang van de Indische bevolking niet 469 maar 555 miljoen bedragen in 1971. Dit is reeds de derde revisie in opwaartse zin die in de afgelopen tien jaren nodig is geweest. Verwachtingen, dat de groei van de bevolking afgeremd zou worden door dalende vruchtbaarheid, zijn tot op heden niet waarheid.

De voornaamste oorzaak van de toenemende bevolking ligt in de verbeterde gezondheidstoestand. Terwijl vroeger malaria en cholera een voortdurend hoge tol eisten, zijn de sterftcijfers in de afgelopen jaren drastisch gedaald door de beheersing en bestrijding van deze ziekten. De keerzijde van deze medaille is echter het complex economische problemen, waarvoor dit land, dat in april z'n derde vijfjarenplan begon, zich geplaatst ziet.

Groeiende Verwijdering

Al deze mensen vragen werk en de middelen ter voorziening in hun levensonderhoud. Maar zelfs bij de meest optimistische vooruitzichten met betrekking tot de mogelijke investeringen, is het twijfelachtig of India in staat zal zijn de reeds zeer lage levensstandaard van de bevolking te handhaven. Dezelfde situatie doet zich voor in China, waar de combinatie van een nog lagere sterftgraad en enige mislukkingen van de oogst, de levensstandaard omlaag brengen.

Ondertussen neemt de welvaart in Noord-Amerika en West-Europa jaar op jaar toe. In Noord-Amerika is de groei van het per capita inkomen gemiddeld 2 à 3 procent per jaar, in West-Europa 4 tot 6 procent per jaar. De kloof tussen de arme en de rijke landen in de wereld wordt dus verbreed en deze groeiende verwijdering is een van de grootste politiek-economische problemen van deze tijd.

De arme landen hebben een hoog geboortecijfer per 1000 inwoners, meestal behoorlijk meer dan de landen in het westen, zoals Nederland en de U.S.A., die zich in dit opzicht onderscheiden. Tot voor enige decennia hadden zij eveneens de hoogste sterftcijfers, zo-

dat de groei van de bevolking slechts langzaam was. Het sterftcijfer in de arme landen is echter markant gedaald, onder invloed van de — niet veel investeringen vragende — gezondheidsmaatregelen. Met uitzondering van enige delen van Afrika is daarom de bevolking sterk toegenomen — zelfs zozeer dat men is gaan spreken van een „wereldbevolkingsexplosie”. Terwijl de bevolking in de westerse landen met niet meer dan 1 à 2 procent per jaar groeit, is de toename in de onderontwikkelde, arme landen 2½ à 3½ procent.

De omvang van de hieruit voortvloeiende problemen is af te meten aan de berekening dat 3 procent toename per jaar een verdubbeling van de bevolking iedere 24 jaar impliceert. Aan de cijfers is dit af te lezen: de Aziatische bevolking was 857 miljoen in 1900. In 1950 was zij 1.380 miljoen. In 50 jaar dus nog geen verdubbeling. Maar, een procentuele groei aannemend, die gelijk is aan de huidige, gedurende de komende 50 jaar, betekent dat Azië in het jaar 2000 ongeveer 3890 miljoen inwoners zou hebben, d.i. bijna driemaal zoveel als in 1950.

De visie van Malthus

India, Pakistan, en andere landen doen desperate pogingen om met behulp van ontwikkelingsplannen de fatale wedloop tussen bevolkingsgroei en productietoename ten gunste van de laatste te keren. Ook West-Europa heeft deze wedloop gekend — in het begin van de negentiende eeuw. De markante bevolkingsgroei, die na de industriële revolutie inzette, bracht Malthus tot zijn sombere voorspelling dat de race verloren zou worden, zodat ziekte, honger en werkloosheid de bevolking zouden decimeren. In de tweede en volgende edities van zijn Essay on Population was Malthus voorzichtiger en stelde de diagnose conditioneel. Gedurende een groot deel van de negentiende eeuw leek het erop dat Malthus gelijk zou krijgen: de levensstandaard van de gewone man in W. Europa was zeer laag en had bij tijden — b.v. gedurende de z.g.n. hongerjaren van 1840—50, — de neiging beneden het bestaansminimum te zinken. Het was de tijd dat Marx zijn profetie omtrent de ineenstorting van de kapitalistische wereld opstelde. De druk van de groeiende bevolking remde besparingen en investeringen, en daarmee de vooruitgang in de productiviteit, die nodig was om de levens-

standaard te kunnen verhogen. Dezelfde keten van gebeurtenissen doet zich thans in de onderontwikkelde landen voor.

Pas in het laatste kwart van de vorige eeuw kwam er verbetering in de levensstandaard van de Europese arbeider — tenminste in die landen die industrialiseerden. De verbetering werd bereikt van twee zijden: door beperking van de gezinsgrootte en door opvoering van de productiviteit.

In de Europese situatie bleek dat het tenminste één generatie duurt alvorens een in gang gezette economische ontwikkeling de verhouding tussen bevolkingsgroei en toename van de productiviteit ten gunste van de laatste wijzigt. Diep liggende culturele en sociaal-historische oorzaken zijn hier bepalend.

Bevolkingsstudies in Puerto Rico

In dit opzicht biedt Puerto Rico een interessante leerschool. Er zijn in dit land gedurende de laatste 20 jaar omvangrijke bevolkingsstudies verricht. Puerto Rico had sinds 1940 een vooruitgaande economie. Het inkomen per hoofd van de bevolking verdubbelde en het sterftcijfer werd meer dan gehalveerd — van 18 per 1000 tot 7 per 1000 in 1958. Het geboortecijfer bleef op het oude peil, n.l. 39 per 1000. De gemiddelde levensduur steeg van 45 tot 60 jaar. Deze bevolkingsstudies brachten enige interessante tendenties aan het licht.

Ten eerste dat de lengte van de schoolopvoeding omgekeerd varieert met de grootte van het gezin. De vrouwen die meer dan 10 jaar op school gegaan hadden, hadden gemiddeld slechts half zo weinig kinderen. Speciaal de laatste schooljaren bleken een grote invloed te hebben.

Ten tweede dat toenemende verstedelijking de gezinsgrootte doet afnemen, en ten derde dat de omvang van gezinnen vermindert waar vrouwen buitenshuis werk hebben.

Overplanting van deze conclusies op de gebieden waar de bevolkingsdruk het grootste is — i.c. Azië — is uiteraard niet zonder gevaren. Afgezien daarvan blijkt echter dat tenminste de eerste twee bevindingen, zouden ze al toepasselijk zijn, wellicht evenveel problemen opwerpen in hun gevolg. De uitbreiding van scholing en opvoeding vereist immers enorme kapitalen en stelt grote eisen aan de zeer kleine geschoolde groep in deze arme landen. Temeer daar bleek dat het opvoedingsprogramma niet halfhartig kan worden aangepakt. De toenemende verstedelijking, die altijd met economische groei gepaard is gegaan, is in de Aziatische, maar eveneens in de Latijns-Amerikaanse landen, een tendentie met gevaarlijke nevenverschijnselen. Verpauperisering in de stad, door het ontbreken van voldoende werkgelegenheid, is in de Aziatische en Zuid-Amerikaanse miljoenensteden een alledaags verschijnsel. De sloppen, waarin de menselijke degeneratie tiert, zijn in Calcutta, Bombay, Rio de Janeiro, Karachi en andere steden erger dan de slums van Liverpool en Manchester tijdens de Engelse industriële revolutie. Migratie van platteland naar de stad is derhalve geen oplossing. Maar tegenaan van de verstedelijking — zoals de chinese regering deed, die plattelanders verbood naar de stad te gaan — stimuleert weer de bevolkingsgroei, als we de Puerto Ricaanse bevindingen mogen geloven.

Het blijkt derhalve dat de arme landen voor een cirkelprobleem staan: in feite valt het hen bijzonder zwaar de Malthusiaanse armoede af te werpen. Zoals een econoom eens opmerkte: deze landen zijn arm, omdat ze arm zijn. Deze uitspraak is meer dan een tautologie, want als men arm is kan men niet de besparingen vinden en de opvoeding verkrijgen die nodig zijn om de armoede te doorbreken. Hoge bevolkingsgroei en lage productiviteit fnuiken de ontwikkeling, en zeer grote inspanningen zijn meestal slechts juist voldoende om afglijding en verlaging van de levensstandaard te voorkomen.

Het dilemma

Geconfronteerd met deze bevolkingsexplosie, die aantoonde, dat de Malthusiaanse economische situatie geen verleden tijd is, maar juist actueel en wel op een veel groter schaal dan vroeger ooit in het westen het geval, is er het volgende dilemma voor de regeringen van de arme landen. Ofwel zij accepteren de bevolkingsexplosie in de hoop dat na een of

anderhalve generatie het geboortecijfer terug zal gaan lopen en de race tussen bevolkingsgroei en productiviteitstoename ten gunste van de laatste gekeerd zal worden.

De implicatie is dat een zeer grote kans bestaat dat in de tussenliggende periode de levensstandaard zal dalen, zeker relatief t.o.v. de rijke landen, en dat politieke en sociale onrust het gevolg zullen zijn. Voor iedere democratische regering, die de dreiging van het communisme kent, temeer als zij de Sowjet-Unie of China als nabuur heeft, een bijna onmogelijke keuze.

Ofwel, de regering bevordert gezins- en geboortebepaling. Hier is Japan het instruerende voorbeeld. Reeds voor de oorlog een van de dichtstbevolkte gebieden ter wereld, kreeg Japan na 1945 met bijzondere problemen te maken. Het verloor z'n overzeese bezittingen, moest de immigratie van 6 miljoen mensen toestaan, en had de, ook elders bekende, na-oorlogse „baby-boom” te verwerken. De regering legaliseerde in 1948 abortus onder de Eugenetische Beschermingswetten. Sindsdien is de bevolkingsgroei afgeremd en zelfs praktisch tot stilstand gekomen. India, Pakistan, China en andere Aziatische landen hebben tot nu toe niet zover durven gaan. De Indische regering heeft met zacht beleid getracht de bevolking voorlichting te geven over de gevolgen van de snelle bevolkingsgroei.

Consequenties voor het westen

Het gaat tijd worden dat men in de westerse wereld de bovengeschetste penibele situatie van vele onderontwikkelde landen gaat doorzien. Want slechts het westen is in staat de arme landen uit het aangegeven dilemma te verlossen en hen de uitweg te bieden die noodzakelijk is. Het westen kan het dilemma niet aanvaarden. Verpauperisering van de arme, overzeese, merendeels niet-blanke bevolking kan het westen, zo het nog prijs stelt op de benaming christelijk niet aanvaarden.

De vraag: Ben ik mijns broeders hoeder? mag hier niet opkomen. Bovendien staat, politiek gezien, het bestaan van het westen zelf op het spel, want een door de discrepantie tussen hoge geboortecijfers en lager worden-sterftecijfers verarmend Zuidelijk Half-

rond is een zekere prooi van het communisme. En Japanse abortus-praktijken adviseren om de bevolkingsgroei af te remmen is wel een goedkope, maar geen christelijke en op de lange duur ook geen gezonde oplossing van dit vraagstuk.

Van belang, ja waarschijnlijk van doorslaggevende betekenis is derhalve westerse economische hulp op grote schaal. Niets minder dan een repetitie van het Marshall-plan, aangepast aan de omstandigheden, is vereist. Al te vaak treft men echter, ook in christelijke kringen, een negatieve houding aan. De een ontkent dat Malthus' economische diagnose nog van belang is, ja ooit terzake doende geweest is, en noemt economische redenen die in het bevolkingsprobleem zouden meespelen, slechts ingegeven door „egoïstische motieven”. De ander acht ontwikkelingshulp slechts „ijdel vertoon”, en een derde ziet — gestimuleerd door Neo-Liberale theorie — zoveel bezwaren dat het hele idee verwerpelijk wordt. Men hoeft niet te ontkennen dat vele fouten gemaakt worden en zullen worden zowel in de gevende als in de ontvangende landen. Men hoeft ook niet aan te tonen dat nuchterheid zeer geboden is. Voor alles is evenwel klaarheid nodig: wenst men — in principe, grootscheepse economische steun, gericht op opvoering van de productiviteit, of wenst men die niet? En zo neen, kan men dan aannemelijk maken dat de diagnose, dat Thomas Robert Malthus nog steeds in de helft van de wereld rondwaart onjuist is? De belangen die op 't spel staan rechtvaardigen meer dan slechts kritische kanttekeningen.

H. W. de Jong.

Literatuur:

- L. J. Zimmerman - Arme en rijke landen. Uitgeverij Albani, Den Haag 1960.
- H. W. de Jong - Bevolkingsgroei en welvaart, Ambt en Plicht, 7e jaargang, juni, juli en aug. 1960.
- R. Theobald - The Rich and the Poor, Mentor Books, New York, 1961.
- B. Ward - India and the West, London, 1961
- Mevrouw Ward, medewerkster van de Londense Economist, benadert het onderwerp vanuit christelijk standpunt.
- Voor de Neo-Liberale opvattingen zie: Entwicklungslaender - Wahn und Wirklichkeit. E. Rentsch Verlag, Zürich, 1961.

De Kerk of Christus

1. Ds Zemel contra prof. Jager

Er is in onze pers een enkele keer iets te doen geweest over de vraag of Christus moest gepredikt worden dan wel de kerk. In Opbouw van 22 september schreef professor Jager in een artikel 'Gewoon doorgaan' o.a.: „Ik weet dat de kritiek op preken gemakkelijk is en dat de kunst moeilijk is. Ieder preke naar de gaven, die God hem gegeven heeft en ieder doe het op de wijze, die bij z'n aanleg en gaven past. Maar niemand vergete, dat Jezus Christus, de Redder van zondaren, steeds weer moet worden verkondigd. Zelf hoor ik zelden een ander preken. Maar de klacht van niet weinigen in onze kerken is: Wij horen zelden het Evangelie prediken. Ik kan niet beoordelen of die klacht altijd gegrond is. Maar het komt me voor, dat er wel enige waarheid in schuilt. Sommige predikers schijnen **meer de kerk dan het Evangelie** te verkondigen. **Dat de kerk in de prediking wel eens ter sprake komt en moet komen, zal niemand betwisten.** Maar ik lees nergens: Predik de kerk. Maar wel, Predik het Evangelie. Aan die opdracht zullen we ons moeten houden”.

Tot zover Prof. Jager.

We hebben in deze aanhaling enkele delen vetgedrukt. Het heeft n.l. zijn nut er reeds terstond op te letten dat de schrijver niemand er van beschuldigd heeft dat hij niet het evangelie maar de kerk zou prediken, inplaats van het evangelie de kerk. Wat hij gispde was dat sommigen méér de kerk dan het evangelie schijnen te prediken. En dat schijnt inderdaad wel te gebeuren. We hoorden zelf uit betrouwbare bron dat een predikant drie maanden achtereen over de kerk gepreekt had in elf à twaalf vervolgprediken. En — dat in de tweede plaats — prof. Jager heeft ook voor hoe het dan wel moet niet het dilemma aanvaard: of het evangelie of de

kerk. Hij heeft met nadruk gesteld: „dat de kerk in de prediking wel eens ter sprake komt en moet komen, zal niemand betwisten”.

Op dit artikel en met name op het door ons aangehaalde gedeelte werd nogal geëmotioneerd ingegaan door ds D. Zemel in het Kerkblad van Overijssel en Gelderland van 7 oktober. In een artikel: „En maar suggereren!” schrijft ds Zemel onder een kopje „Valse probleemstelling”: „Heel die probleemstelling: 'Ik lees nergens: Predik de kerk, maar wel: predik het Evangelie', deugt niet. Veel ruimte zullen we er niet aan besteden. Want zo iets moet haast voor een kind duidelijk zijn. Immers de prediking over de kerk valt ook onder de prediking van het evangelie. Wie kan nu Christus als het hoofd verkondigen zonder te spreken van Zijn lichaam. Die twee zijn één. Nu moet men niet beweren, dat prof. Jager iets anders op het oog heeft. Dan moet hij zich maar duidelijker uitdrukken. Van een hoogleraar toch niet te veel gevraagd”.

Tot zover collega Zemel.

Als we nu een beetje ondeugend zouden mogen zijn, zouden we zeggen: we verwachten ook van een dominee dat hij zich duidelijk uitdrukt. En we mogen het in dit geval zeker verwachten dat collega Zemel zich duidelijk heeft uitgedrukt.

Welnu, we hebben ook in hetgeen we van hem aanhaalden een en ander geaccentueerd. En dan valt het op dat hij spreekt van „de prediking over de kerk” en „de prediking van het evangelie”. Dat is o.i. correct uitgedrukt. Wie Gods Woord bedient zal op zijn tijd, naar de nood en de behoefte van de gemeente prediken over de kerk, maar hij moet altijd prediken het evangelie. En het is ook correct gezegd dat „de prediking over de kerk valt onder de prediking van het evangelie”.

Dat ben ik met collega Zemel hartelijk eens. En ik vlei me met de gedachte, dat hij het met mij eens zal wezen dat het omgekeerde niet het geval is: dat de prediking van het evangelie niet valt onder de prediking over de kerk. Dat wil zeggen: dat men wel het evangelie verkondigen kan, terwijl in de preek over de kerk niet opzettelijk gesproken wordt, maar dat men nooit over de kerk kan preken, terwijl men niet het evangelie verkondigt.

Hetzelfde geldt, wanneer collega Zemel de vraag stelt: „Wie kan Christus als het hoofd verkondigen, zonder te spreken van zijn lichaam?” Ook dat is naar ons oordeel duidelijk uitgedrukt. Want als de Schrift spreekt over Christus als het Hoofd der gemeente dan is het een kunststuk over zulk een schrift-plaats te prediken, over Christus als het Hoofd en van zijn lichaam, zijn gemeente te zwijgen. Maar al is Christus altijd het Hoofd der gemeente, de Schrift spreekt niet altoos en overal van Hem als het Hoofd des lichaams. En daarom is het heel goed mogelijk Christus te prediken en in de preek over zijn gemeente, de kerk te zwijgen, althans niet met opzet van de kerk melding te maken. Maar het omgekeerde kan niet: men kan niet preken over de kerk, terwijl men van Christus zwijgt.

Als ik zo hetgeen prof. Jager schreef en hetgeen ds Zemel daarop antwoordde rustig naast elkaar leg dan constateer ik zonder enige ironie een verblijdende eenstemmigheid.

2. Een ander voorbeeld.

In „de Poortwake” schrijft op het ogenblik ds J. M. Goedhart (Niezijl) niet onverdienstelijk over het Gebed van Salomo. Maar ook in een verdienstelijke artikelenreeks ontmoet mens soms iets, dat de voortgang van de lectuur remt. Dat overkwam ons in het derde artikel in de Poortwake van 27 oktober. Daar lezen we (blz. 210, kolom 2): „Hoe dwaas is het dus, meisjes, als daar gezegd wordt, niet de kerk, maar Christus moet gepredikt worden”.

Nu vermeldt ds Goedhart niet wie hij op het oog heeft. Dat is jammer. Want er is geen ding zo verontrustend en zo gevaarlijk als waarschuwen voor gevaren, zonder te zeggen in welke hoek het gevaar zit. Wie had en heeft ds Goedhart op het oog?

Bepaalde secten? De Pinkstergroepen? Die zeggen dat. In de lectuur van die kant komt men zo iets nog wel eens tegen. Ook in andere sectarische lectuur. Ongeveer zo: Van de kerk moet je het maar niet verwachten. Die verouderde instelling met: zo en zo laat kerkdienst; elke maand; elke twee maanden, elk kwartaal avondmaal; op vaste uren catechisatie; altijd dezelfde dominee aan het woord; die vaste organisatie met ouderlingen en diakenen en een vastgeroeste gang van zaken, is vaak meer een belemmering voor de Heilige Geest dan bevorderlijk voor zijn werk. Bij ons is dat anders. De Heilige Geest is aan zulke welgeordende instituten als de kerk niet gebonden. Hij waait als de wind waarheen Hij wil. Niet de kerk, maar Christus!

Kijk, als ds Goedhart onze meisjes dáártegen waarschuwt, dan verdient hij alleen maar onze dank. Als ik uit die hoek verneem: „Niet de kerk, maar Christus”, dan ben ik ook kopschuw en dan maak ik graag kopschuw. Maar waarom heeft ds Goedhart dan niet duidelijk er bij geschreven: „zo spreekt men in diverse Pinkstergroepen.”? Hij kan ook het oog gehad hebben op kerkelijke kringen, waar men niet meer weet hoe men in het Huis Gods moet verkeren en waar men zijn kerkelijke onverschilligheid dekt met de leus: „Niet de kerk, maar Christus!” Dan zeg ik wéér: accoord! Intussen, dan was het niet misplaatst geweest duidelijk te zeggen: Ik bedoel dat en dat kerkelijk indifferentisme.

Calvijn.

Dat is in de lijn van Calvijn. Deze komt in zijn commentaar op Jesaja 35 ook te spreken over de kerk. Bij vers 24: „En geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek, want het volk dat daar woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben”. Daar merkt hij o.a. op: „Uit dit vers behoren wij verder te leren, dat wij God slechts behagen kunnen en dat hij ons de naam van zijn kinderen slechts dan waard acht, wanneer Hij ophoudt ons de zonden toe te rekenen...” En: „Ook dit is nog op te merken, dat slechts de burgers der kerk dit

voorrecht genieten. Want buiten het lichaam van Christus en de gemeenschap der vromen is niet op verzoening met God te hopen. Daarom belijden wij in het derde artikel, dat wij een heilige algemene christelijke kerk geloven, de gemeenschap der heiligen, vergeving der zonden. Zoals God slechts hen met zijn liefde omvangt, die Hij als leden van het lichaam van zijn eniggeboren Zoon kent, zo verleent Hij ook niet buiten het lichaam van Christus zijn uit vrije genade volgende toerekening van zijn (d.i. Christus' G.V.) gerechtigheid. Degenen, die zich van de kerk afscheiden, blijft daarom niets anders over dan onder te gaan in hun vloek. De scheiding van de kerk is de openlijke verwerping van het eeuwige heil".

Calvijn leert hier dat er buiten de kerk geen zaligheid is.

De tekst gaf er alle aanleiding toe.

Jesaja spreekt hier van het heil, dat de HEERE belooft aan het verlorene Jeruzalem, de inwoners van de verlorene stad Gods, die door het geloof vergeving van zonden hebben.

En Calvijns woord was hoogst actueel. Want er waren in zijn dagen bij de vleet, die zich van de christelijke kerk afscheidden, de mensen, die zich in de dienst des Woords en der sacramenten niet meer lieten vinden. Zij hadden zich niet slechts van Rome met haar vervalste dienst des Woords en der sacramenten, maar van de christelijke kerk afscheiden: de humanisten.

Maar het is de vraag of ds Goedhart aan deze lieden heeft gedacht, aan de secten in het algemeen, aan de thans zeer actieve Pinkstergroepen in het bijzonder. Maar het zou wel eens kunnen zijn dat de lezeressen van De Poortwake de mensen, die zeggen: „niet de kerk, maar Christus moet worden gepredikt" zoeken in eigen kring. Als ze niet menen reeds gevonden te hebben, zoeken ze tevergeefs. Want ik meen, dat onder ons dat niemand heeft gezegd.

(Wordt vervolgd).

G. V.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr J. P. A. Mekkes,
Scheppingsopenbaring en Wijsbegeerte.
J. H. Kok N.V. Kampen 1961.

Dit boek achten wij een gebeurtenis. De omvang er van (slechts 135 pagina's) is omgekeerd evenredig met de inhoud. Hoewel de auteur blijkens het woord vooraf niet pretendeert iets „nieuws" te zeggen, moet zijn geschrift ook, en wel in de eerste plaats, een gebeurtenis heten voor de engere kring van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte. Geschreven een kwart eeuw na de aanvang van hetgeen de schrijver met Prof. Popma e.a. de „beweging" voor deze wijsbegeerte noemt, is het naar onze mening in feite hét jubileumgeschenk dat aan allen die zich bij deze beweging nauw betrokken weten, door een van haar meest vooraanstaande vertegenwoordigers kon en moest worden aangeboden. Het is hier niet de plaats om uitvoerig in te gaan op de specifieke betekenis, die aan dit boek, waarin de hooggeleerde schrijver vele van zijn verspreid voorgedragen en gepubliceerde gedachten heeft samengevat, in het achterwaartse en voorwaartse perspectief van de ontwikkeling der beweging moet worden toegekend. De lezers van Opbouw die nauwlettend meelevend met de geschiedenis van de W.d.W. zullen uit het vervolg allicht het een en ander kunnen afleiden m.b.t. onze visie op dit gewichtige en voor brede beschouwing in aanmerking komende punt. In dit verband zij ons slechts de volgende korte uiteenzetting vergund.

Prof. Mekkes werpt in dit (overigens niet uitdrukkelijk zo genoemde) „gedenkschrift" een blik „rondom en vooruit" (aldus het woord vooraf). Reëel en zuiver herdenken is slechts mogelijk vanuit de tegenwoordige standplaats van degene die herdenkt. Bovendien draagt deze „standplaats" zelf altijd een dynamisch, op de toekomst gericht karakter; het is juist het besef van dit laatste, dat aan alle herdenking pas haar ware, concrete zin kan geven. Dit geldt zeker t.a.v. de Wijsbegeerte der Wetsidee, die zó duidelijk een beweging is en die bovendien vrijwel van de grond af moest beginnen. Het is z.m. natuurlijk, dat een dergelijke beweging in haar eerste aanloop nog niet op alle punten de

eeuwenoude, uit óns hart voortkomende en zwaar drukkende last van de machtige humanistische wijsbegeerte geheel kon afwerpen. Trouwens, zo heeft Prof. Vollenhoven bij het officiële jubileum gezegd, wat is 25 jaar voor een beweging als deze?

Niettemin mag de eerste aanloop in zekere zin als afgesloten worden beschouwd. Zal de W.d.W. trouw blijven aan haar eigen, volop dynamische grondmotief, dan komt het er voor haar nu op aan — de ter zake kundige auteur vergunne ons de gewaagde greep naar dit beeld —, niet een „op de plaats rust" in acht te nemen, evenmin „paradepas" te gaan houden op inmiddels min of meer vertrouwd geworden gebied, ook niet het „geweer" slechts te „presenteren", maar in gevechtstenuë, zonder uiterlijke praal, strijdbaar verder te trekken in een enigermate gewijzigde situatie, telkens opnieuw grondig het terrein verkennend en scherp bedacht op nieuwe bewegingen van de tegenpartij. En wel als wijsbegeerte.

Dat houdt allereerst in: bescheiden; zonder de pretentie andere aspecten van de levende menselijke werkzaamheid — hetzij de vakwetenschappen hetzij (daaronder) de theologie, in de allerlaatste plaats het levende en bewuste geloof — te kunnen uitschakelen (ook niet zgn. „slechts" theoretisch: de religieuze dwaasheid van de fenomenologie), te kunnen vervangen of overheersen. Prof. Mekkes, die zijn eerste en beslissende hoofdstuk de titel geeft van „Grenzen der wijsbegeerte", laat er reeds dadelijk en voorts bij herhaling geen twijfel over bestaan, dat hij vóór alles de wacht wil betrekken tegen elke grensoverschrijding van het theoretisch denken en dat hij hier de primaire, immer actuele taak van een christelijke wijsbegeerte ziet; als elke grenswacht-functie een niet bijster opvallende maar beslissende taak, die een grote mate van geoefendheid en paraatheid, van scherpzinnigheid en „gespitst" zijn op „onraad" vergt. Deze taak is — zoals de hoogleraar zijn wijsgerige medestanders met klem laat zien — des te urgentier, nu wij in onze tijd te maken hebben met de knap **gecamoufleerde**, zich onschuldig voordoende, maar des te gevaarlijker werkzame grensoverschrijding. En wel enerzijds in de vorm van het pragmatisme, dat de „theorie" schijnbaar tot dienstbode degradeert van de (hoe dan ook gekleurde) „praktijk"; anderzijds in de gedaante van het fenomenologisch existentialisme, dat op het eerste gezicht radicaal heeft afgekeerd met alle verabsolutering van het „denken". Juist nu vertóont zich deze verabsolutering zelf als aan alles voorafgaande, niet meer te ver-antwoorden, van-zélf-sprekende daad-werkelijkheid; daarin nu komt de diepste grondtrek van alle humanistische filosofie als **pseudo-openbaring** aan het licht. Prof. Mekkes legt er meermalen sterke nadruk op, dat allereerst de calvinistische wijsbegeerte zelf met de genoemde eis van bescheidenheid voor zichzelf ernst zal moeten maken. Hij erkent openlijk de „dienst" die de existentiële filosofie voor het wijsgerig denken tot „taak" heeft gehad (daarin haars ondanks openbaringsinstrument), nl. het steeds meer duidelijk worden van de volstrekt onoverbrugbare kloof, die in de diepste grond en **vandaaruit** over de hèle linie tot aanzijn geroepen wordt door de „belijdenis der soevereine „rede" (pag. 17, onderstreping van ons, J.v.d.H.). **Daartegenover** kan van méét af en ten laatste uitsluitend een andere openlijke belijdenis gesteld worden. Het zoëven genoemde „zich vertonen" en „duidelijk worden" geschiedt langs de wég van de immanent-transcendentale kritiek, die halt roept bij iedere schijnbaar vrij onschuldige, maar onverantwoorde gedachten-sprong. Maar deze kritiek wordt zelf geléid door een geschónken „kompas", dat nooit ook maar enigszins „bezit", logisch-noodwendige uitkomst van redenering of stilzwijgend ondersteld, star dogma („uitgangspunt" van een overigens in zichzelf dwingend betoog) kan worden. Zelfs in de „methodische" aanpak kan en mag ook niet de schijn van „neutraliteit" gewekt worden. (M.n. op pag. 27 en 28, maar ook elders, maakt de schrijver hierover naar onze overtuiging zeer behartigenswaardige opmerkingen). Vanuit dezelfde centrale visie wordt het enig mogelijke perspectief gewezen m.b.t. de binnen en buiten de W.d.W. in discussie gekomen en voor de vakwetenschappen zwaarwegende kwestie van de „standen van zaken".

Anderzijds betekent het (geschonken) in-

zicht in de principiële begrensdheid van het wijsgerig denken tegelijk het uitzicht op de wijde zin van de taak der wijsbegeerte. Zoals de gehoor-zame, „luisterende" aanvaarding van de door Goddelijke soevereiniteit gestelde, geopenbáarde structurele grenzen altijd waarlijk bevrijdend werkt. De knellende greep van allerlei oeroude, telkens in nieuwe vorm opduikende en tegenwoordig (vanwege hun zgn. „gegevenheid" in het „leven") „dialectisch" gesanctioneerde uitlopers van het religieuze oorsprongsdualisme blijkt dan te moeten verslappen. Ook de vakwetenschappen (de theologie inclus) moeten op deze wijze hun werkelijke ruimte herwinnen, verlost als ze worden van vastgeklonken probleemstellingen, welke altijd binnengedrongen zijn via de filosofie, die in onze Westerse cultuur als pseudo-openbaring het éérste woord heeft genomen over de vraag wat de schepping is.

De hoogleraar laat dit alles zien op filosofische wijze. Zijn boek is verre van „populair" geschreven. Wijsbegeerte kan nu eenmaal naar haar aard niet „gepopulariseerd" worden. Ze ontaardt dan in min of meer diepzinnige, maar in elk geval verkéerde „stichtelijkheid". Ook hier geldt, dat zij binnen haar grenzen moet blijven, juist óm haar invloedrijke bijdrage te kunnen leveren in het geheel van het geschapen, om voortdurende ontsluiting vragende léven. Deze bijdrage is inderdaad omvangrijk en belangrijk genoeg. De auteur spreekt van de structurele plaats der filosofie „in de hoek bij het middelpunt", een aanduiding die slechts door nauwkeurige studie van het gehele betoog verhelderd kan worden en wellicht aanleiding kan geven tot nader gesprek. In elk geval biedt deze plaats aan de afvallige filosofie in zekere zin de mogelijkheid, als pseudo-openbaring op te treden (echter noodzakelijkerwijs steeds met innerlijke spanningen, omdat de enig werkelijke openbaring zich niet realiter laat verdringen); en zo kan deze filosofie in ons Westerse, ook het christelijke, cultuurleven diep ingrijpen en doorwerken naar de steeds meer ontsloten „praktijk", waarin wij allen staan en onontkoombaar meegenomen worden.

We hebben hier evenwel niet te maken met een soort noodlot. Prof. Mekkes laat ons zien, dat wij niet hoeven te berusten in een scheiding tussen zgn. zelfstandige, in hun opmars nu eenmaal niet te stuiten vakwetenschappen of ook een verwetenschappelijkte „praktijk", met hun overmacht aan „feiten", én een filosofie die slechts te „redden" zou zijn als meer of minder „stichtelijke", meer of minder imponerende „profetie" (waarbij dan een of ander praktisch „evenwicht" het geheel sluitend moet maken), — maar dat béide op hun eigen onvervangbare plaats komen door het volkomen toegewijde **luisteren** naar de alleen gezaghebbende openbaring van de Oorsprong aller dingen, die Zich in alles openbaart. Dit luisteren is allerminst een vanzelfsprekend gebeuren: „Het luisteren ter plaatse van de Oorsprong is het zwaarste wat van het schepsel kan worden gevraagd". (pag. 47). Dit blijft van kracht ook voor wie de Meester, de Eerstgeborene aller creatuur, de volheid van Gods openbaring, reeds mocht leren kennen: Maria, die zich schikte tot het luisteren naar Jezus, nam er niet haar gemak van (eventueel: omdat ze minder met het huishouden op had dan haar ijverige zuster!), maar haar bezigheid van reddend luisteren vereiste ongetwijfeld meer inspanning dan de bedrijvigheid van de druk beredderende Martha.

Het bovenstaande samenvattend menen wij met dankbaarheid te mogen zeggen, dat Prof. Mekkes, staande aan het „buitenfront" van de calvinistische wijsbegeerte, de centrale bedoelingen van deze wijsbegeerte, eertijds met name door Prof. Dooyeweerd op indrukwekkende wijze onder woorden gebracht, in een veranderde filosofische situatie juist naar hun **centrale** betekenis, ook voor de toekomst, opnieuw heeft belicht en vandaaruit tegelijk heeft gewezen op de **werkelijke** „vruchtbaarheid" van dit filosoferen. Uiteraard zonder enige aanspraak op een definitieve oplossing van alle, zelfs wijsgerige, vragen (zie b.v. pag. 70 over de „niet met één oogopslag te overziene beslissingen").

We spraken al even over het filosofisch karakter van dit boek. Binnen de perken van onze bevoegdheid aarzelen we toch niet te zeggen, dat het filosofische niveau van dit werk het tevens tot een gebeurtenis voor

wijsgerig Néderland (en Nederlands-lezend buitenland) maakt. Van meet af heeft de W.d.W. in het nationale en (voorzover mogelijk) internationale wijsgerige leven resoluut haar verantwoordelijke plaats aanvaard en haar getuigenis, als zijnde van universele strekking, met geloofsvrijmoedigheid doen klinken. We bedoelen niet, dat we een publieke erk nning van het niveau van deze publicatie verwachten. Zelfs op een serieuze poging tot discussie van de fundamentele problemen die Prof. Mekkes stelt, rekenen we nauwelijks. Of liever: mogelijk zal hier en daar een niet-calvinistisch denkend filosoof de klasse van dit werk herkennen en een enkele maal misschien erkennen, zonder dat hij de eigenlijke diepte er van k n verstaan; anderzijds heeft de ervaring geleerd, dat de van huis uit calvinistische kring, die in staat zou moeten zijn, de centrale betekenis van deze kritische zelf-bezinning te verstaan, in brede lagen helaas zich daarvan afkeert, omdat men er in de — politieke, sociale, kerkelijke, theologische etc., maar in elk geval **pragmatistische** — „praktijk” niets mee zou kunnen „doen”. Een vermelding pro memorie, dat het geheel een weliswaar weinig vruchtbaar, maar ongetwijfeld „knap” stuk „denkwerk” is, heeft in dit geval aanzienlijk minder waarde dan de zoëven genoemde erkenning van de principiële tegenstander, die soms blijk geeft „ergens” door dit filosoferen ger akt te zijn en dit op zijn wijze tot uitdrukking brengt.

Hoe dit ook zij, de opgedane ervaringen hebben de auteur er niet van weerhouden, de tegenstander v st te houden, opnieuw het gesprek met hem aan te knopen en volhardend d or te voeren. Dit „taai”, moeizame en soms nutteloos schijnende gesprek is n odzaak voor een christelijke wijsbegeerte die haar roeping verstaat. Geen oproep tot opbouw en uitbouw van een eigen alomvattend „systeem” mag deze roeping naar de achtergrond dringen. Als het gaat om de redding van de wetenschappen, om hun ware ruimte, dan zal de verstarung, het dialectisch heen en weer-, zelden vooruitbewegen van hun probleemstellingen moeten worden gebroken d ar, waar deze beklemming binnenkomt, d.w.z. in het werk van de leidende filosofen. (De schrijver kan dan ook vanuit zijn benadering o.i. zeer waardevolle en actuele aanwijzingen geven b.v. voor de theologie, voor haar eeuwenoude problematiek van „natuur” en „genade”, van „algemeen” en „bijzondere” openbaring, voor haar volop actuele „locus”(1) van de Kerk e.a.; voorts m.n. voor de geschiedeniswetenschap. We denken ook aan de kwestie van de „ethiek”, vooral op pag. 121. Aanwijzingen: nergens wil Prof. Mekkes  p het terrein van de vakwetenschappen treden, laat staan het laatste woord spreken. Zijn boek bevat echter naar onze indruk vele, soms bijna „verstop” lijkende opmerkingen, waarmee diverse vakwetenschappen rijke winst kunnen doen).

Men moet naar ons inzicht zeer diep en met veel geduld in de vaak grillige schachten van de moderne wijsbegeerte zijn afgedaald, om op dit hoge plan met haar grootste en invloedrijkste woordvoerders zo kernachtig en doeltreffend, met zoveel allure en kracht van app l te kunnen debatteren als hier geschiedt. Wie enigszins kennismakeert heeft met de messcherpe dialectiek van Sartre, met de diepgang van Heideggers denken, moet de zwaarte hebben ondervonden van de taak, deze denkers wezenlijk récht te doen, ten einde het ware contact met hen te krijgen, hen te v lgen tot dat punt waar hun laatste schuilhoeken aan het licht moeten komen, zodat zij r chtens geen gelegenheid meer hebben, kritiek af te wijzen als onbegrip. Een van de grootste gevaren voor de christelijke wetenschap (en het christelijk leven in het algemeen) is dat van een **voorbarige** kritiek op tegenstanders. Een dergelijke kritiek werkt de valse gerustheid in de hand. Meermalen de schijn wekkend van principiële, profetische scherpte onderkent zij niet de werkelijke diepte van de gevaren en is zij daarmee al slachtoffer van de vijand. Zo'n kritiek is niet scherp gen eg. Wat Prof. Mekkes opmerkt over communicatie, strijd en liefde (vooral op pag. 31) is voor ons aller levenshouding van de grootste betekenis.

Zijn eigen boek kan in voornaamheid, diepzinnigheid en zeggingskracht o.i. wedijveren met publicaties van een grote als Heidegger, aan wiens **wijze** van filosoferen het in sommige opzichten herinnert. De hooggeleerde

schrijver heeft dan ook — naar wij menen — in Heidegger de belangrijkste wijsgeer van onze tijd ontmoet (Belangstellende lezers mogen we verwijzen naar het opstel van de auteur in het recente jubileumnummer van *Philosophia Reformata*). Maar het **principiële** verschil is, dat Prof. Mekkes schrijft met een offensieve kracht, die, zonder dat het „gesprek” voortijdig wordt afgebroken en overgaat in dubieuze „profetie” of — zoals bij Heidegger — in mythologische orakeltaal, **wervend** is in de verheven zin van het woord. Daarin vertegenwoordigt dit boek de oorspronkelijke inspiraties van het calvinisme, ontgaan van — door de auteur scherp en zonder pardon gekritiseerde — traditionele bijmengselen, die voortkomen uit het verlangen naar vaste voet in d ze wereld, — maar juist zo zijn ware kracht (dunamis) vertonend tegenover een decadent, doch blijvend gevaarlijk humanisme. En niet minder tegenover een hiermee verbonden christendom, welks enige „dynamiek” bestaat in de uitzichtloze beweging tussen twee versteende polen: „principes” en „praktijk”, „geloof” en „wetenschap, (veelal zeer oprechte) „vroomheid” en noodgedwongen „aanpassing” aan de overmacht van de dagelijkse „realiteit”; beide eventueel te verbinden door een „ethiek” als remedie voor alle kwalen.

Hierin is dit bescheiden geschrift voor ons  llen, wetenschappelijk geschoold of niet, van eminent belang. Niet alleen Kuyper, maar ook de aristocratische geleerde Groen van Prinsterer is door ongeleerde maar levend gelovende mensen verstaan, toen hij de „ongodisterij” van de revolutie aanwees. Reeds is gebleken, dat Prof. Mekkes door niet wetenschappelijk onderlegde hoorders en lezers weliswaar niet geheel begrepen, maar toch verstaan wordt, als hij de macht van de **pseudo-openbaring** signaleert. Wie zich al stevig heeft ingegraven in starre stellingen van deze wereld (hetzij filosofische of theologische, hetzij kerkelijke of politieke), zal met dit boek weinig weten te beginnen. Wie, gedesilluseerd door het falen van theologisch-kerkelijke of politieke „leiders”, in Prof. Mekkes een nieuwe „leider” zou willen zoeken, die ons het genoeg doet, op imponerende wijze allerlei praktische knopen voor ons door te hakken, zal teleurgesteld worden. De tijd van het „leiderschap” schijnt over de hele linie voorgoed verleden te zijn. Het naar de buitenkant meer en meer afbrokkelende calvinisme zal de grondwaarheid van het christelijke leven opnieuw moeten ervaren: als ik zwak ben, ben ik — niet hulpeloos of radeloos, niet pessimistisch of cynisch, niet hoera-achtig of krampachtig, maar — m chtig. Het gaat om de alles overwinnende macht van het **kruis**, waarvan de auteur indringend en — zonder enige „prekerigheid” — inderdaad aan-grijpend getuigt. Vele bladzijden leggen een springplank onder verschillende van onze (ook „vrijgemaakte”) „zekerheden”. Nood- en schijnoplossingen worden, schijnbaar onbarmhartig, ontmaskerd en afgewezen, maar de schrijver wil niets anders dan ons daarmee de enig mogelijke dienst bewijzen en ons vanuit de enig werkelijke zekerheid de weg wijzen uit de malaise van ons gereformeerde leven. Diverse actuele en soms benauwende problemen, verscheidene vastgevoren en meermalen tot moedeloosheid stemmende situaties, waarmee wij allen op een of andere wijze te maken hebben, worden vanuit hun herkomst aangeraakt, dikwijls slechts in een enkele kernachtige zin.

Dit laatste dwingt tot een zeer geconcentreerde lezing van dit als geheel bijzonder compacte boekje. De schrijver doet geen enkele concessie aan onze leeshonger. De stijl is niet wat men noemt modern, wel altijd voor naam. Veel zinnen zijn echter zozeer tot de rand gevuld, dat zij ons tot herhaalde herlezing dwongen; maar deze bleek steeds in hoge mate lonend. De doorzichtigheid heeft het o.i. dus wel eens zwaar te verduren tegen de gedrongenheid. Indringend is het boek echter overal.

De uitgave is door de fa. Kok weer goed verzorgd. Wel betreuren we de vrij ernstige zelffout onderaan pag. 17, die de hele zin vrijwel onbegrijpelijk maakt.

Tenslotte willen we ons tegenover de auteur alsmede tegenover de lezers van deze „recensie” in zekere zin verontschuldigen voor haar ietwat wonderlijke karakter: z  is meer (ongewoon uitvoerige) „aankondiging” dan „beoordeling”. We meenden slechts een

poging te moeten doen, dankbaar d or te geven wat wij van de schrijver verstaan hebben. We hopen van harte, dat zijn boek zowel binnen als buiten de kring van de W.d.W. in ernstige overweging en discussie genomen zal worden. Het is naar onze overtuiging een markant monument voor wat deze beweging van de aanvang af heeft bezield. Een „monument” in de meervoudige betekenis van dit woord: een gedenkteken, een waarschuwing en een stimulans.

's-Gravenhage.

J. van der Hoeven.

KERKNIEUWS

Tweetal: Drachten (2e pred.plaats): C. Bakker te Twijzel en J. M. Goedhart te Niezijl.

Beroepen te Brampton (Ont.) Canada: M. Brandes te Daarlerveen; te Grand-Rapids: D. Deddens te Mariënberg; te Pijnacker: J. W. Beekman te Arum; te Creil: kand. P. Deddens te Kampen; te Drachten (2e predikantsplaats): J. M. Goedhart te Niezijl-Kommerzijl; te Bunschoten-Spakenburg: D. Deddens te Mariënberg.

Aangenomen naar Creil, kand. P. Deddens te Kampen.

Bedankt voor Hillegersberg-Straatweg en Hillegersberg-Terbregge: D. Deddens te Mariënberg; voor Wageningen: B. van Zuijlekom van Wetsinge-Sauwerd.

Intree. Na bevestigd te zijn door ds B. van Riet van Pieterburen deed ds P. P. Goossens zijn intree in de kerk van Schouwerzijl. Ds van Riet preekte over Jer. 23 : 1—6, ds Goossens over 1 Sam. 1 : 1—3.

Afscheid. Zondag 10 dec. nam Ds M. R. van den Berg afscheid van de gemeente van Maastricht. Hij bediende daarbij het woord over Hebr. 13 : 20, 21.

Ds J. van Benthem is uit Nieuw-Guinea in ons land gekomen. Hij is met verlof. Zijn adres is thans Grote Leliestraat 133, Groningen.

Bezwaarschrift tegen Ds Telder. De Classis N. Brabant/Limburg heeft in zijn vergadering van 6 sept. '61, voortgezet op 18 oktober en 6 december, in behandeling genomen de door de Gereformeerde kerken van Bedum en Hoogeveen gezonden bezwaarschriften inzake vermeende afwijking van de belijdenis bij Ds B. Telder en de andere ambtsbroeders te Breda.

De Classis heeft nauwkeurig kennisgenomen zowel van voornoemde bezwaarschriften, als ook van het gevoelen van Ds B. Telder, en is van oordeel, dat Ds Telder er steeds blijk van heeft gegeven de belijdenis te willen lezen en verklaren in het licht van haar ontstaanstijd, met in het licht van de bedoeling van de opsteller, noch overeenkomstig de theologie van die tijd, maar in overeenstemming met en naar de zin der Schrift (zie Ds Francke in Referatenbundel Congres van Gereformeerden 1948, blz. 101).

Het is de Classis gebleken, dat de ambtsdragers te Breda niet afwijken van de Christelijke belijdenis van de wederopstanding des vleses (H.C. Zo. 22), het laatste oordeel (art. 37 N.G.B.), en de volharding der heiligen (D.L.V.), met welke geloofsartikelen Ds Telder volgens appellerende kerken in strijd komt.

De Classis stelt met vreugde vast dat Ds Telder en zijn mede-ambtsbroeders geen valse leer verkondigen en van het Evangelie van genade en verzoening door Jezus Christus niet afwijken en Gods Woord in alles willen bewaren, zonder daarvan ook maar het minst af te doen; voorts, dat zij van harte belijden, dat wij, hetzij we leven, hetzij we sterven, des Heren zijn (Rom. 14 : 8), zodat er geen „ernstige redenen van nadenken” zijn, waarom de Classis van zijn recht(!) tot examinatie gebruik zou maken. Dit nog te meer, daar het gevoelen van Ds Telder voldoende bekend is uit zijn boek, terwijl Ds Telder ter classisvergadering en kerkvisitatie steeds bereid bleek van zijn gevoelen rekenschap te geven, ook zonder geciteerd te zijn.

De Classis is tenslotte van oordeel, dat de oplossing van de gerezen meningsverschillen niet gezocht moet worden in een kerkelijke procedure, waarbij de meerdere vergaderingen voortijdig genoopt zouden worden een leeruitspraak te doen, maar in een volhardend pogen elkander te overtuigen vanuit de Heilige Schrift, aler men tot zulk een uitspraak zou geraken.

Zuid-Afrika. In „Kerk en Woord”, het orgaan van Die Vrije Geref. kerke in Suid-Afrika, komt een verklaring voor aangaande een samenspreking welke gehouden is met Die Geref. Kerk, de z.g. dopper-kerk.

Hieruit blijkt dat de dopperkerk de oorzaak van de gescheidenheid wil nagaan.

Hier volgt de uitgegeven verklaring.

„Die gesamentlike vergadering van verteenwoordigers van die Gereformeerde en Vrye Gereformeerde Kerke van Kaapstad respektiewelik wat op 19 Oktober 1961 plaatsgevind het, is in 'n broederlike gees gehou. Daar is besluit dat die predikante die vergaderings om die beurt sal lei,

met as eerste voorzitter die predikant van die uitnodigende kerk, nl. die Gereformeerde Kerk. Allereers is gesprek oor wat die kerke bind nl. die Woord van God en die Drie Formuliere van Enigheid.

Vervolgens is aandaag gegee aan die dinge wat die twee Kerke op die oomblik geskei hou. In hierdie eerste bespreking het die saak van korrespondensie van die Geref. Kerk in S.A. met die Geref. Kerk (sin.) in Nederland ter sprake gekom, aangesien hierdie saak indertyd die rede vir die instituering van die Vrye Gereformeerde Kerke was. Oor die betekenis en geskiedenis van die korrespondensie is gesprek. Daar is ooreengekom dat die verteenwoordigers van die Geref. Kerk sal probeer vasstel of en in hoever daar by die Geref. Kerk (sin.) in Nederland met wie die korrespondensie onderhou word, afwykings is van die gereformeerde leer en kerkregering.

Op 'n vergadering waarvan die datum later vasgestel sal word, sal hierdie en verdere sake die aandaag geniet.

Namens en in opdrag van genoemde vergadering, w.g.

(Dr) P. G. GEERTSEMA, Pred. Geref. Kerk. H. H. v.d. LINDEN, Pred. Vrye Geref. Kerk. November 1961".

Adressen. ds P. P. Goossens, Geref. Pastorie te Schouwerzijl (Gr.), tel. 05959-284; **ds M. R. v. d. Berg**, voorlopig adres: Vakantie-oord Heidehoek „Lariks”, Wezep (Gld.); **Rotterdam-Charlois**, diakonie J. van Baardewijk, Hontenissestr. 34, Rotterdam-23; **Almelo**, H. Rozemuller, Ferd. Bolstraat 34, Almelo; **A. Veeffkind**, Wijnruitstr. 555, Hoogvliet; **Ermelo**: boekhouder E. Smit, Burgem. van Oordstr. 4, Ermelo; **Stadskanaal-Pekelderweg**: J. Stout, tel. (05990) - 2569; **ds J. A. de Vries**, Rijksstraatweg 57, Culemborg, tel. 03450 - 2810.

TWEDE LUSTRUM CSFR

Zijn wij als gereformeerden nog katholiek?

Dit thema is te Utrecht ter gelegenheid van het tweede lustrum der Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato (een landelijke studievereniging voortgekomen uit leden der Gereformeerde Gemeenten en hervormd-gereformeerden) besproken door een forum onder voorzitting van Prof. Dr R. Hooykaas, hoogleraar in de wis- en natuurkunde aan de V.U. Van dit forum maakten deel uit: Dr A. A. Koolhaas (herv.), die een inleiding gaf, Dr J. Schelhaas (ger.), Ds J. H. Velema (chr. ger.) en Ds A. Vergunst (ger. gem.).

Dr Koolhaas betoogde dat de belijdenis van een heilige, **katholieke**, christelijke kerk vaak kwantitatief en geografisch is opgevat, als een kerk uit alle natiën en talen. Daarnaast vinden we vooral in de théologie nouvelle de kwantitatieve opvatting, nl. dat de (roomse) kerk de volheid van de scheppings- en verlossingskrachten vertegenwoordigt, terwijl andere kerken alleenheden zijn met een gedeelte van de waarheid; zij moeten bij de volle kerk worden ingelijfd. Volgens de reformatie, die terug greep op de bijbelse grondbegrippen **vol** en **vullen**, is de katholiciteit daar, waar Christus wordt gepredikt en Zijn heerschappij is gevestigd, waar de gemeente Christus met woord en daad belijdt. Deze volheid betreft zich niet alleen op de kerk, Christus is het Hoofd van ál wat is; het gaat in de katholiciteit om de kosmische heerschappij van Christus. Wanneer Christus niet erkend wordt als Hoofd van het al, of wanneer het al op andere machten wordt betrokken, ontkent men de katholiciteit; zo b.v. de kerk die zich richt tot de uitverkorenen, de ziel, of de blanke huid (Zuid-Afrika), een rechtvaardiging zonder heiliging (met als gevolg een Hitler-Duitsland). Waar Christus Hoofd van het al is, worden het kwantitatieve en het kwalitatieve op elkaar betrokken.

Calvijn de grote katholieke denker

De glorie van het Koninkrijk Gods over het al is het hoofdmotief, van waaruit Calvijn een synthese aanbrengt tussen polen als liefde en gerechtigheid, wet en evangelie, rechtvaardiging en heiliging, Woord en Geest, verkiezing en verantwoordelijkheid, Christus de Redder en Christus als Koning. Christus is het hoofd van het al, maar wil ook werkelijk heersen in de gelovigen. Zo verbindt hij de idealen van volkskerk en secte.

De oecumene is voor hem geen gemeenschap van deelwaarheden, maar gegrond in de eenheid van Christus' Koningschap. Calvijn wilde geen gereformeerde kerk naast een lutherse, een anglicaanse enz. Hij greep terug op de Schrift en het Apostolicum, niet op de Catechismus of geloofsbelijdenis. Hij zag uit naar een concilie van alle evangelische kerken. Calvijn's basis is nog breder dan die van New Delhi.

Onze huidige verscheurdheid is een gevolg van onze eenzijdigheden. De katholiciteit is in Christus een gave en een opgave; wij dienen te worstelen om samen de katholiciteit in Christus' Koningschap te hervinden. Daarom is met een federatie van denominaties nog niets opgelost.

Katholiciteit in de praktijk

Het forum was het er over eens dat ons gezamenlijk bedrijven van zending het kerkprobleem

nog niet oplost. Wij kunnen trouwens alleen zending bedrijven als instrument van een jonge zendingkerk.

Wij kunnen voor de eenheid niet uitgaan van een erkenning van elkanders doop en ambten. Het is zeer problematisch of men die **iure** werkelijk erkent. Hoewel Calvijn erkent dat er in elke kerk een ritseling van de waarheid is, wil elke kerk zich alleen verenigen met een kerk die enger is. Toch moet het mogelijk zijn, dat kerken die n.b. een zelfde belijdenis hebben komen tot kanselruil en gemeenschap in het Heilig Avondmaal.

Volgens Dr Schelhaas zijn het echter wel degelijk beslissende zaken die ons verdeeld houden. De tuchtpraktijk en de leervrijheid in de hervormde kerk houden ons van haar gescheiden. Hij wenste de kerken te verenigen, die het in de hoofdzaken eens zijn, m.n. de ger. gezindte. Dr Koolhaas betwijfelde of Calvijn dit bedoelde en ook of de jeugd dit nog langer zou nemen. Reeds lang heeft men in alle kerken er op gewezen, dat hoe dichter we bij Christus staan, hoe dichter we staan bij elkaar (Ds Velema), maar met verdieping zonder verbreding komen we er niet. De geloofsbeleving bij de jonge kerken en de kerken in de verdrukking is anders dan bij ons, maar niet minder waar. Onze geïntroverteerde kerken moeten zendingkerken worden, onze dominéskerken gemeentekerken. Het beleven van het eigendom van Christus te zijn moet gestalte krijgen vanuit de volheid van Christus' heerschappij over het al.

De eerste praeses der CSFR, Drs G. van Leyenhorst sprak een lustrumrede uit, waarin hij pleitte voor de grote realiteitswaarde van het theocratisch denken. Vervolgens werd het eerste exemplaar van een lustrumuitgave „Zicht” aangeboden namens de oudleden, die deze financieel mogelijk hebben gemaakt. Dit boekje, waarin informatie over de achtergrond en het denken der CSFR, wordt belangstellenden toegezonden op aanvraag bij mej. H. Talsma, Witte de Withlaan 24, Oegstgeest.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS...

voor onze jongste

pupil, die maar nauwelijks een jaar is. Ongeveer gelijktijdig met het bericht van de rechter dat hij onder voogdij van onze Stichting was gesteld, berichtte het tehuis, waar hij verblijft, dat het wordt opgeheven. Op korte termijn moet een andere plaats voor hem worden gezocht. Om gezondheidsredenen kan hij niet naar een pleeggezin. Een tehuis is moeilijk te vinden. Alle betrokken partijen, w.o. de Overheid, hebben de verzuchting geslaakt: had de Stichting zelf al maar een tehuis.

Is dit niet een duidelijk antwoord op de veel gestelde vraag: waarom een eigen kindertehuis? Laat Uw antwoord mogen zijn: Wij helpen mee aan het tehuis, waarin ook dit jongentje thuis mag zijn.

op het spreekuur

dat voor de eerste maal in Groningen werd gehouden. Een zuster kwam ons daar verrassen met een gift van f 25,— en verzocht tevens een zelfde bedrag te willen overmaken aan het Gereformerd Lyceum te Rotterdam. Tot het vervullen van deze liefdedienst hebben wij ons gaarne bereid verklaard.

met de oproep:

„maak de grond bouwrijp nu de „bouwgrond” rijp is”.

Dit verzoek wordt gedaan door iemand die zelf een gift overmaakte. Ja, de grond is er. Nu het tehuis op die grond. De architect liet ons zijn eerste „gedachte” zien. Wanneer wij allemaal meedoen zal dit hem ongetwijfeld inspireren en de grond spoedig bouwrijp zijn.

en obligaties.

De laatste maanden mochten wij enkele obligaties ontvangen De oorspronkelijke bezitters droegen alle rechten ervan over aan de Stichting. Wij zullen ze als een goed rentmeester beheren.

met het liquidatiesaldo

van de mannenvereniging „Dr M. B. van 't Veer” te Groningen. De leden van deze vereniging hebben met de kerksplitsing zich aangesloten bij een bestaande vereniging in eigen wijk of kerk. Geen gebrek aan belangstelling en dus mogen wij ons verblijden met het besluit om f 254,— aan de Stichting over te maken. Deze mannenbelangstelling evenaart die van de vrouwen.

naar het voorbeeld

van de kerk van Vrouwenpolder, die besloot om de diaconale collecte eenmaal per maand te bestemmen voor de Stichting. Tot dit besluit kwam men omdat er geen broeders en zusters zijn die de hulp van de broeders diakenen nodig hebben.

Wij denken hierbij aan die kerken waarvan bekend is, dat in de eredienst geen collecte wordt gehouden voor de diens der barmhartigheid. Een collecte voor de arbeid der Stichting is een

liefdedienst ten behoeve van alle huisgenoten des geloofs.

Verantwoording tot 20 december 1961.

Ontvangen van kerken	f 123.767,41
Ontvangen van particulieren	f 23.851,80
Totaal:	f 147.619,21

De opbrengst van de laatste veertien dagen bedroeg f 5.427,52.

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming” te Utrecht.

CORRESPONDENTIE

over „de procedure cand. J. C. JANSE in het jaar 1944”

J. C. JANSE
v.d.m. Zutphen, 12 oktober 1961
Deventerweg 69
ZUTPHEN

Aan de classis Klundert van de Gereformeerde Kerken in Nederland. (syn. verb.)

Weleerwaarde en eerwaarde heren,

Met belangstelling nam ik kennis van het rapport en het besluit van de classis Klundert, d.d. 3 mei 1961, betreffende de procedure, die in 1944 er toe leidde, dat mij als kandidaat in de theologie het preekconsent in de Gereformeerde Kerken werd geweigerd.

Uit het besluit bleek, dat de classis nadere inlichtingen wenste over mijn „huidige kerkelijke houding... ten aanzien van het toenmalige conflict”.

Het is op verzoek van de afgevaardigden van de Gereformeerde Kerk van Zutphen (syn. verb.), die mij een afschrift van het rapport en besluit overhandigden, dat ik bij dezen zelf me met een schrijven tot uw vergadering richt, om u deze inlichtingen te verschaffen.

Bij overweging van de vraag of uw vergadering, voor de behandeling van deze zaak zou kunnen beschikken over meer uitvoerige gegevens, leek het mij dienstig, dat ik zelf de gegevens en verslagen, die mij in eigen archief ter beschikking staan, releveer.

De mogelijkheid bestaat toch, dat de notulen van de classis het verloop van de bespreking bij het praeparatoir examen in 1944 niet in den brede vermelden of dat in het archief geen uitvoerig verslag van de samenspreking met de commissie voor zwaarigheden, aangewezen door de Generale Synode, aanwezig is. Het ontbreken van een van beide zou reeds een nauwgezette behandeling van deze zaak door uw vergadering, verhinderen.

Hetgeen u hieronder aantreft, is een rechtstreekse weergave — voor zoveel het de verslagen betreft — van wat ik destijds direct na afloop van de besprekingen ter classis en ter vergadering van de deputaten, noteerde. Voor de zake-lijke inhoud hiervan en ook voor de zoveel mogelijk preciese weergave van woorden en zinswendingen, die toen uiteraard uit het geheugen zijn opgeschreven, sta ik geheel in.

Laat ik dan, in aansluiting bij wat de classis overwoog ten aanzien van „de dogmatische zijde” en „het kerkrechtelijk verloop” van de procedure, achtereenvolgens uw aandacht mogen vragen voor een bespreking van de volgende punten:

- A. Het praeparatoir examen voor de classis Klundert dd. 28 juni 1944.
- B. De overwegingen en conclusie van het rapport dd. 3 mei 1961 ten aanzien van de dogmatische zijde van de procedure.
- C. De samenspreking met de commissie voor zwaarigheden dd. 26 juli 1944.
- D. De overwegingen en constatering van het rapport dd. 3 mei 1961 ten aanzien van het kerkrechtelijk verloop van de procedure.

Gode dankbaar berichten wij U de geboorte van

JOHANNA MECHELD

C. VAN DER LEUN
J. C. VAN DER LEUN-JAGER
ERICA.

Utrecht, 31 december 1961
Deliuslaan 112.

Tijdelijk „Huize Ooievaar”
J. W. Frisostraat 16, Utrecht

Met grote vreugde laten wij U weten, dat de HERE ons een tweede kind heeft gegeven, een dochtertje

WILHELMINA SIGRID

R. HARTMAN
P. HARTMAN-POSTUMA
COENRAAD

Hoogeveen, 20 dec. 1961
Vondelstraat 2